

HANDLINGSPLAN FOR FOLKEMUSIKK OG FOLKEDANS

JANUAR 1995

*... når omstillingane er store
og endringane raske,
blir det meir maktpåliggjande
å markere historisk forankring,
nasjonal eigenart og lokal variasjon
for å feste identiteten
- for å ta vare på miljø
med breidd og styrke.*

Frå "Læreplan for grunnskole,
vidaregåande opplæring, vaksenopplæring",

Oslo 1993

Handlingsplan for folkemusikk og folkedans

Forside : Bjørn, Johannes og Kristen Odde frå Lom
Tre A-klassemenn i samme familie
Foto : Arild Hoksnes
Papir omslag : 250 gr Cyclus offsetpapir
Papir innsider : 115 gr Macoprint silk
Produksjon : Typografen Tom A Bjærum
Trykk : Hagen Offset as

FORORD

På eit fellesmøte mellom Noregs Ungdomslag, Norsk folkemusikk- og danselag, Ole Bull Akademiet, Rådet for folkemusikk og folkedans, Rff-sentret og Landslaget for Spelemenn 17. september 1992 vart det vedteke å setja ned ei nemnd for å utarbeide ein handlingsplan for norsk folkemusikk og folkedans. Etter noko diskusjon vart sju landsomfattande organisasjonar/institusjonar bedne om å nemne opp medlemmer i nemnda, som dermed kom til å bli samansett slik (varamedlemmer i parentes):

Egil Bakka (Bjørn Aksdal) Rff-sentret, Dragvoll
Sondre Bratland (Billy Lätt) HiT,
Folkemusikkstudiet i Rauland
Anne Svånaug Haugan (Magnar Sundt)
Landslaget for Spelemenn
Halvard Kaasa (Odd Austarheim)
Norsk Folkemusikk- og Danselag
Ivar Schjølberg (Hilde Bjørkum)
Rådet for folkemusikk og folkedans
Gunnar Stubseid (Arnfinn Kyte)
Ole Bull Akademiet på Voss
Hanne Yndestad (Johan Einar Bjerkem)
Noregs Ungdomslag

Ingar Ranheim har vore sekretær

På det førebunde møtet stemte Norsk folkemusikk og danselag (NFD) imot at Rff-sentret skulle vera representert i tillegg til Rådet. Eit forslag frå NFD om at Norsk folkemusikklag burde vera representert, fall mot fire røyster. Det vart likevel vedteke at fleire organisasjonar og institusjonar (m a Norsk folkemusikklag) skulle haldast orienterte om nemndarbeidet. Saka kom opp att under nemndarbeidet, då representanten for NFD tok opp att forslaget om å utvide nemnda med fleire organisasjonar/institusjonar. Forslaget fall med seks mot ei røyst.

MANDAT:

Nemnda skal utarbeide ei melding med konkretiseringar av korleis norsk folkemusikk og folkedans skal fremjast i norsk kulturpolitikk. Konkretiseringa skal omfatte tiltak i frivillige organisasjonar, institusjonar og offentleg sektor som gjeld effektivisering, organisering, finansiering og utvikling av dei aktuelle aktivitetane.

Egil Bakka vart på fyrste møtet vald til leiar av nemnda, med Anne Svånaug Haugan som nestleiar. Nemnda har hatt sju ordinære møte og to telefonmøte. Arbeidet munna ut i eit høyringsutkast som vart sendt ut i april 1994, med høyringsfrist 1. september. I alt elleve høyringsfråsegner vart handsama i eit avsluttande ekstra-møte 13. oktober (pga sjukdom møtte ikkje nokon representant frå NFD på dette møtet).

Alle møta har vore haldne på kontora til Noregs Ungdomslag i Oslo. Samla kostnader for nemndarbeidet er utrekna til kr 193 165,-, som er dekt ved tilskot frå Kulturdepartementet og dei medverkande organisasjonane/institusjonane.

Planen er tenkt som eit tilskot til offentleg kulturpolitikk, og som retningsgjevande for arbeidet i organisasjonane og institusjonane. Fleirtalet meiner at planen jamvel skal vera ein reiskap til å skaffe økonomiske resursar til heile folkemusikk- og folkedansmiljøet, derimellom til dei organisasjonane og institusjonane som hadde representantar i plannemnda. Eit mindretal, representanten frå NFD, har vore usamd i dette, og meinte at planen ikkje skal brukast som reiskap for å skapa "direkte økonomiske og maktpolitiske fordelar for institusjonane og organisasjonane som er med i nemnda".

Berre alternativ tekst til planen er teken inn som dissensar. Fleirtalet har arbeidd inn ein del av mindretalet sine tekstar frå høyringsutkastet inn i planen, slik han no ligg føre. Nemnda har også prøvd å ta omsyn til høyringsmerknader så langt det praktisk let seg gjera med berre eitt møte og nokre få timar sekretærtjeneste til rådvelde. Nemnda sender med dette planen attende til oppdragsgjevarane med framlegg om at dei kvar for seg eller i samarbeid frå sak til sak no brukar planen som utgangspunkt for det vidare arbeidet sitt.

Vidare rår nemnda til at oppdragsgjevarane ser planen som eit dokument under stadig arbeid og forbetring, og at dei vedtek ein strategi for vidare arbeid. Nemnda rår oppdragsgjevarane til å organisere arbeidet med handlingsplanen slik at alle organisasjonar og institusjonar som ønskjer det, kan melde seg som medlemmer i handlingsplanen eller som abonnentar på informasjon.

Nemnda rår dei noverande oppdragsgjevarane til å be LfS om å vera ein framtidig administrativ oppdragsgjevar. Den administrative oppdragsgjevaren kan til dømes få i mandat:

- å vera adresse for planarbeidet når planen ikkje har sekretær,
- å ha ansvar for å ta nødvendige initiativ til å drive planen vidare,
- å syte for å få fram vedtak frå medlemmene om arbeidet med planen,
- å koma med framlegg til medlemmene om arbeidsgrupper for konkrete oppgåver.

Den administrative oppdragsgjevaren kan gjera vedtak om det vidare arbeidet og syte for at det blir følgt opp år for år.

Nemnda rår til at formidlingssektoren får i oppdrag å utvikle planen i 1995.

18. oktober 1994

Egil Bakka (leiar)

Ingar Ranheim (sekretær)
(sign)

INNHALD

I Innleiing

1.1	Om oppbygginga av handlingsplanen.....	4
1.2	Samandrag	4

2 Norsk folkemusikk og folkedans i dag

2.1	Norsk folkemusikk og folkedans	7
2.2	Utøvarar og brukarar av folkemusikken og dansen	7
2.3	Arbeidsvilkår for amatørar og profesjonelle.....	7
2.4	Organisering.....	7
2.5	Offentlege institusjonar og folkemusikken	8
2.6	Folkemusikken som næringspotensiale	8
2.7	Det norske folket og folkemusikken	8

3 Framlegg til handlingsplan

3.1	Visjon	9
3.2	Hovudmål.....	9
3.3	Mål, delmål og tiltak	9
3.3.1	Organisert og uorganisert frivillig arbeid	10
3.3.2	Skule, utdanning og fagmiljø	13
3.3.3	Nærings- og formidlingsverksemd	17
3.3.4	Offentleg rom	20
3.3.5	Samarbeid/organisering.....	22
3.3.6	Politikk	23

Vedlegg:

1	Eit kortfatta oversyn over det norske folkemusikk- og folkedanslandskapet	25
2	Ei spørjeundersøking med kommentarar som nemnda har nytta som grunnlag for arbeid og vurderingar.....	29

1 Innleiing

1.1

Om oppbygginga av handlingsplanen

Handlingsplanen tek til med eit samandrag som kort og prinsipielt skisserer plangruppa sitt syn på dagens situasjon for norsk folkemusikk og folkedans. Vidare er planen bygd opp i fem nivå:

- ❶ Han spring ut frå ein visjon om kva rolle vi meiner folkemusikken og folkedansen bør spela i norsk kulturliv.
- ❷ Seks hovudmål utdjupar visjonen ved å spesifisere kva breidd og arbeidsvilkår folkemusikk- og folkedanssektoren bør ha for at visjonen kan oppfyllest.
- ❸ Folkemusikk- og folkedansaktivitetane er delte inn i seks arbeidsfelt med kvart sitt mål. Målet for kvart felt gjev ei allmenn formulering om kva som bør gjerast for å nærme seg visjon og hovudmål.
- ❹ For kvart arbeidsfelt er det definert fleire delmål.
- ❺ Kvart delmål munnar ut i framlegg til tiltak som byggjer opp under delmål, mål og hovudmål.

1.2 Samandrag

Dette samandraget ordnar tiltaka i grupper etter type og etter kven dei er adresserte til eller gjeld, medan sjølve planen er ordna etter arbeidsfelt. Nokre tiltak har ein såleis kunna samanfatte i eitt, sjølv om dei står under ulike overskrifter i planen. Etter kvart oppsummeringspunkt er det difor sett tilvisingar til kapittel, delmål og sidetal i parentes.

PRINSIPPSYN

Om utøvarmiljøa si rolle

Dei lokale utøvarmiljøa

- Dei lokale utøvarmiljøa, der folkemusikk og folkedans fungerer både som kunstnarlege uttrykk og samværsform, er framom alt det som gjev sektoren livskrafta si. Difor må deira arbeidsvilkår ha særleg høg prioritet. Særleg må arbeidsvilkåra for utøvarar og tradisjonsberarar prioriterast. (3.3.1 delmål 1)

Læring på gamlemåten

- Tradisjonell, direkte læring "på gamlemåten", frå utøvar til utøvar, med munnleg overføring av tradisjonsstoffet omkring, bør oppmuntrast og støttast (3.3.1 delmål 7).

Samarbeid med lokale utøvarmiljø

- Alle lærestader og undervisningstilbod i folkemusikk og -dans bør ha eit nært samarbeid med lokale utøvarmiljø, og deltaking i slike miljø bør framhevast som eit godt grunnlag for utdanning i folkemusikk og -dans (3.3.2 delmål 1).

Folkemusikk og folkedans i utdanningssystemet og fagmiljøa

Barnehage

- Folkemusikk og folkedans bør gjerast til ein basis for musikk- og danseopplæringa i utdanninga av førskulelærarar, og bør bli ein kjerne i slik aktivitet i barnehagane (3.3.2 delmål 3).

Grunnskule

- Folkemusikken og folkedansen må få styrkt si stilling i grunnskulen gjennom at utdanninga av lærarar og fagpersonale blir betra (3.3.2 delmål 1), og ved at det blir utvikla læremiddel på alle nivå (3.3.2 delmål 2).

Musikkskule

- Så mange kommunar som råd bør ha musikkskule, der opplæringstilbod i norsk folkemusikk og folkedans bør vera ein naturleg del av verksemda (3.3.2 delmål 4, og 3.3.3 delmål 2).

Vidaregåande skule

- Utdanningstilboda bør utviklast slik at det blir mogleg å følge både ei folkemusikkutdanning og ei folkedansutdanning like frå vidaregåande skule og opp til hovudfagsnivå (3.3.2 delmål 5).

Nasjonale fagmiljø

- Resursane til nasjonale fagmiljø bør konsentrerast om fagleg sterke, klart spesialiserte og berekraftige institusjonar (3.3.2 delmål 7).

Løyvingspolitikk

Til frivillige organisasjonar

- Fordeling av tilskot til frivillige organisasjonar bør ikkje skje i samarbeidsorgana til organisasjonane, men i overordna forvaltningsorgan som Departementet eller Kulturrådet (3.3.5 delmål 2).

Musikkverkstadar

- Nemnda går ut frå at ordninga med verkstadmidlar for ungdom innfor sjangrane jazz, rock og folkemusikk held fram, men tek ikkje stilling til kven som skal dele ut midlane (3.3.1 delmål 1 til -8).

OPPGÅVER FOR SEKTOREN SJØLV

Samarbeid

Mangetydige omgrep

- Sektoren bør etablere ei forståing mellom aktørane i folkemusikk- og folkedansmiljøet for at omgrepa på

feltet er mangetydige, og at ein ikkje treng ha same tolking og definisjon av omgrepa for å kunne arbeide for felles sak. Representanten til NFD meiner det er viktig i kulturpolitisk samanheng at folkemusikkomgrepet er avgrensa. (3.3.5 delmål 1)

RFF si rolle

- Sektoren bør utvikle og nytte Rådet for folkemusikk og folkedans som ein reiskap for samordning og samarbeid. Representantskapsmøtet bør bli eit forum for intern kulturpolitisk debatt. Mindretalet meiner det må vera opp til samarbeidspartane sjølve å bestemme seg for om eit samarbeidsforum skal leggjast til ein institusjon, eller om det skal gå på rundgang mellom deltakarinstitusjonane og organisasjonane. (3.3.5 delmål 2, og 3.3.6 delmål 1).

Godt samarbeidsklima

- Sentralledda i dei ulike organisasjonane bør ta ansvar for å plante eit godt samarbeidsklima nedover til regionlag og lokale lag og utøvarmiljø, og oppover på nordisk plan (3.3.5 delmål 3, og 3.3.5 delmål 4).

Samordning

- Organisasjonane og utdanningsinstitusjonane bør møtast for å drøfte samordning av og samarbeid om aktuelle praktiske tiltak og undervisningstilbod (3.3.1 delmål 4, og 3.3.2 delmål 1).

Fagleg og organisatorisk arbeid

Styrke det faglege arbeidet

- Organisasjonane bør styrke det musikk- og dansefaglege arbeidet sitt. Dette kan skje gjennom faglege utval, samarbeid organisasjonane imellom, og gjennom ei styrking av ressursane til dette arbeidet (3.3.1 delmål 5).

Gode miljø å praktisere i

- Organisasjonane bør syte for at musikkskuleelevar i folkemusikk og folkedans får gode miljø å praktisere i. Organisasjonane bør også hjelpe til med metodiske opplegg og lærestoff. (3.3.1 delmål 1, 3.3.1 delmål 4, og 3.3.2 delmål 4).

Individuell opplæring

- Organisasjonane bør leggje tilhøva betre til rette for individuell opplæring og opplæring på "gamlemåten" (overføring direkte frå utøvar til utøvar, frå lærermeister til elev, saman med tradisjonsstoff i tilknytning til dei ulike musikk- og danseformene). (3.3.1 delmål 7).

Familievenleg

- Organisasjonane bør leggje vekt på familievenlege prisar og andre barne- og familietiltak i samband med stemne og kappleikar, og slik leggje tilhøva best mogleg til rette for at foreldre kan ta med borna sine på slike tilskippingar (3.3.1 delmål 2).

Kulturpolitisk verksemd

Delta i debatten

- Sektoren bør gå sterkare inn i allmenn kulturpolitisk debatt og styrke og samordne arbeidet mot det politiske miljøet (3.3.6 delmål 1 og 2).

Lokale fagmiljø

- Organisasjonane bør arbeide for at så mange fylke og kommunar som råd etablerer fagmiljø som til dømes distriktsmusikk-ordningar og musikk-skular der folkemusikk og -dans er sentrale tilbod, og for betre integrering av musikkundervisninga i musikkskule og grunnskule (3.3.2 delmål 6, og 3.3.3 delmål 2).

Mot rasisme

- Miljøet bør bruke norsk dans og musikk aktivt mot rasisme (3.3.6 delmål 5, side 52).

Massemedia

- Gjennom samla innsats på mange felt må sektoren prøve å få folkemusikk og folkedans meir fram i massemedia (3.3.4 delmål 1, 2 og 3).

Internasjonale festivalar

- Norsk folkemusikk og folkedans bør framleis ha ein sentral plass på dei internasjonale folkemusikkfestivalane her i landet (3.3.3 delmål 6).

OFFENTLEG INNSATS

Utdanning

Høgre nivå

- Dei ulike universiteta bør syte for å gje sine fagsentra innfor folkemusikk og folkedans rimelege arbeidsvilkår. Den eksisterande folkemusikk- og danseutdanninga på høgre nivå må byggjast vidare ut, mellom anna for å møte den auka etterspørslen frå skuleverket. Utdanningsinstitusjonane innfor sektoren må byggje ut tilbod om etterutdanning av lærarar i folkemusikk og folkedans. (3.3.2 delmål 7, og 3.3.2 delmål 1)

Vidaregåande utdanning

- Kyrkje-, undervisnings- og forskingsdepartementet bør gje rom for eit meir folkemusikalsk innhald i musikkplanen i det vidaregåande skuleverket (3.3.2 delmål 5).

Læremiddelproduksjon

- Rff-sentret bør få ansvar for og midlar til å samordne læremiddelproduksjonen. Tiltaksposten blir auka for å kunna gje auka støtte til læremiddelproduksjon utanom Rff-sentret. Mindretalet, representanten til NFD, sluttar seg ikkje til dette punktet. (3.3.2 delmål 2).

Organisering/fagmiljø

Landskappleiken/Fagleg arbeid

- Det bør gjevast auka offentleg støtte til Landskappleiken og til fagleg arbeid i organisasjonane, slik at dei blir betre i stand til å gjera seg nytte av spesialisert ekspertise innfor eigne rekkjer. Mindretalet, representanten til NFD, støttar ikkje punktet om auka offentleg støtte til Landskappleiken. (3.3.1 delmål 5, og 3.3.1 delmål 6)

Musea

- Det bør gjevast støtte til instrumentbygging (3.3.3 delmål 3) og formidling av folkemusikk og folkedans ved musea (3.3.4 delmål 5).

Regionale fagmiljø

- Alle fylke/regionar bør ha fagmiljø

med ansvar for arkiv, distriktsmusikar-ordning og opplæringsverksemd. Ein av dei nasjonale institusjonane bør få i oppgåve å fungere som administrativt knutepunkt i eit nettverk av nasjonale, regionale og lokale arkiv, samlingar og liknande institusjonar som ynskjer å delta. (3.3.2 delmål 6).

Formidling

Arkivstoff og formidling

- Det må sikrast offentlig støtte til å gjera tilgjengeleg og publisere spesielt verdfullt arkivmateriale (3.3.4 delmål 4), og til å gje ut norske fonogram med norsk folkemusikk (3.3.3 delmål 4).

Formidlingstenesta

- Det bør etablerast ei spesialisert formidlingsteneste som kan byggje ut konsertverksemda for folkemusikk og folkedans, og for-midle utøvarar til oppdrag både innanlands og utanlands (3.3.3 delmål 1).

Arbeidsstipend

- Talet på arbeidsstipend innafor folkemusikk bør aukast frå to til tre (3.3.3 delmål 1).

Generelt

Driftstilskot

- Nemnda ber styresmaktene kanalisere meir midlar som driftstilskot heller enn som prosjektmidlar. Mindretalet, representanten til NFD, sluttar seg ikkje til dette punktet. (3.3.6 delmål 3).

FRAMLEGG OM UTGREIINGS-FORSKINGS- OG UTVIK-LINGSPROSJEKT

Lokal økonomi og arbeidsvilkår

- Ei utgreiing om korleis økonomien og arbeidsvilkåra for dei lokale folkemusikk- og folkedansmiljøa kan betrast og utviklast (3.3.1 delmål 1).

Familietiltak

- Eit forskings- og utviklingsprosjekt om familietiltak i lokalmiljøa (3.3.1 delmål 2).

Rekruttering

- Eit forskings- og utviklingsprosjekt om rekruttering av barn og unge (3.3.1 delmål 3).

Reiseliv

- Eit pilotprosjekt med sommarleir for ungdom som presenterer folkemusikk og folkedans for reiselivsnæringa (3.3.3 delmål 5).

Rasisme og kulturbakgrunn

- Eit forskingsprosjekt om tilhøvet mellom rasisme og medvit om eigen kulturbakgrunn (3.3.6 delmål 5)

VISJON FOR PLANEN

Norsk folkemusikk og folkedans skal vera det fremste musikk- og danseuttrykket til ei stor utøvargruppe, og nordmenn flest skal ha eit eigarforhold til uttrykka, slik at dei blir ein naturleg og verdsett del av norsk kultur.

.....

HOVUDMÅL FOR PLANEN

Vegen fram mot denne visjonen har nemnda delt inn i seks jamstelte **hovudmål**:

- 1 Norsk folkemusikk og folkedans skal vera ein brei aktivitet som finst i dei fleste norske kommunar.
- 2 Kvart fylke skal ha fagmiljø både med aktørar som gjer ein yrkesinnsats, og aktørar som gjer ein frivillig innsats. Landet skal dessutan ha nokre tunge nasjonale fagmiljø som er internasjonalt leiande for sin sektor.
- 3 Alle fylke skal ha topputøvarar i ulike greiner av folkemusikk og folkedans, og det skal finnast rimeleg mange heiltids- og deltidsarbeidsplassar for folkemusikarar og folkedansarar i alle fylke.
- 4 Nordmenn flest skal jamleg få positive møte med norsk folkemusikk og folkedans, der både yrkesutøvarar og frivillige i folkemusikkmiljøet er ansvarlege og medverkande. Desse møta skal vise at folkemusikken og -dansen rommar både aktivitetar som alle kan vera med på, og kunstnarlege uttrykk på høgste nivå.
- 5 Organisasjonane og institusjonane som arbeider for og med folkemusikk og folkedans, skal ha tenlege samarbeidsorgan, gode samarbeidsformer og avtalar som koordinerer resursbruken og sikrar gode kontaktnett.
- 6 Det skal finnast eit nasjonalt, politisk medvit om at folkemusikk og folkedans er aktivitets- og kunstformer på høgde med andre framstående kulturytringar, og ei forståing for at folkemusikken og -dansen er genuine norske kulturformer som må prioriterast i nasjonal samanheng.

2 Norsk folke- musikk og -dans i dag

Vår folkemusikkarv har en sentral plass i landets musikkliv, og interessen for folkemusikk og etnisk musikk er styrket i løpet av de senere årene.

Frå "Kultur i tiden", Stortingsmelding nr. 61 (1991-92)

2.1 Norsk folkemusikk og folkedans

Norsk folkemusikk og -dans er forma i spenningsfeltet mellom internasjonal påverknad, normene i lokale kulturtradisjonar og kunstnarleg nyskaping og utvikling hjå utøvarane rundt om i landet. Det er kunstformer som er slipte og brukte i generasjon etter generasjon, det er kulturytringar som ber i seg verdiar, kvalitetar og normer som er eit framifrå grunnlag for innsikt, forståing av andre kulturar og for eigen identitet.

Eit viktig kjenneteikn ved den norske folkemusikken og dansen er den store personlege fridomen utøvarane har. Dette er med på å gje rom for utfolding og skaparglede. Dette rommet for kunstnarleg utfolding er eit viktig element i overlevingskrafta, ja, kanskje det viktigaste. Her kan alle få nytte sine egne kvalitetar, og det i seg sjølv gjev eit eigartilhøve til kulturen.

Norsk folkekultur har eit godt feste i folket ved at svært mange har eit nokså nært historisk og kulturelt tilhøve til den delen av kulturen. Det kan vera gjennom direkte kontakt og bruk no, men òg gjennom den kontakten slekta har hatt til folkekulturen bakover i tida. Dette er eit godt utgangspunkt for arbeidet med folkemusikken og folkedansen.

Etter kvart har det òg utvikla seg sterke folkemusikkmiljø i fleire av dei norske byane, og folkemusikken og dansen har fått større og større plass i den daglege presentasjonen av norsk kultur på scener og i ulike massemedium. Det som er utfordringa no, er å styrkje rekrutteringa av utøvarar slik at det blir mogleg å halde oppe mangfaldet og kvaliteten i folkemusikken og dansen, og at denne viktige delen av den norske kulturarven kan gjerast til ein naturleg og levande del av samtida.

2.2 Utøvarar og brukarar av folkemusikken og dansen

Utøvarar og brukarar av folkemusikken og dansen har hovudæra for at Noreg i dag har ein slik unik flora av folkelege musikk- og danseformer. Det offentlege og organisasjonane har gjort ein god innsats, og har ofte greidd å ta vare på det som av ulike årsaker fall utanom den levande tradisjonen, men hovudlasset har heile tida vore drege av utøvarane sjølve. I dette hundreåret har ein vore gjennom svært vanskelege periodar for folkekulturarbeidet. Motsetningane mellom land og by har til tider skapt store vanskar for folkekulturen som i hovudsak var knytt til dei norske bygdene. Folk flest i byane såg lenge på desse aktivitetane som mindrevverdige, og det utvikla seg ei husmannskjensle blant mange av kulturberarane på bygdene.

Dei siste 20 år har dette biletet endra seg monaleg. Det har generelt vorte langt lettare å stå fram med lokal kulturbakgrunn.

Folkemusikken har fått eit nytt publikum som har hovudinteresse i andre kultursjangrar, men som oppfattar folkemusikken som kvalitativt interessant og verdifull og gjerne tek han med i sitt lydarrepertoar. Vi har grupper av andre musikarar som har funne den norske folkemusikken interessant, og som medvite brukar han som inspirasjonskjelde, og som på den måten ber folkekulturen fram for nye tilhøyrargrupper. Folkemusikken og dansen har òg vorte eit tilskot til norsk næringsliv, både gjennom programproduksjon, som identifikasjonsmotiv, men og i direkte sal av Noreg som reiselivsmål.

2.3 Arbeidsvilkår for amatørar og profesjonelle

Det er særleg det frivillige organisasjonslivet som har vore rammene for folkemusikk- og folkedansarbeidet i vårt hundreår.

Dette har hatt ein sideverknad som særleg i nyare tid har vore eit problem på ein del område: Ein har sett på desse kulturformene som gratis vare, og etter som pris i aukande grad har vorte forveksla med verdi, har ein også sett på desse formene som mindre verdifulle.

Her ligg ei utfordring både til det frivillige miljøet, det offentlege, og det private næringslivet. I offentleg og kommersiell samanheng må folkemusikk og -dans prisast utan omsyn til normene for det frivillige arbeidet.

Det er viktig å leggje tilhøva til rette for at både nybyrjarar, gode amatører og profesjonelle utøvarar får inspirerende og utviklande oppgåver. Utviklinga av slike tilbod har vore og er ganske tilfeldig i folkemusikkmiljøet. Det er ofte opp til utøvarane sjølve å vera impresario og akvisitør, og det gjev sjølvsaugt lite systematiske og ganske ustabile arbeidstilhøve, og ikkje minst svært ulike økonomiske forhold.

2.4 Organisering

Verdien av det frivillige folkemusikkarbeidet er stor, og dette frivillige arbeidet kan nok ta mesteparten av æra for at den norske folkemusikken og folkedansen framleis er i levande tradisjon rundt om i landet. Det manglar likevel mykje på at arbeidet er godt og effektivt organisert, og samordninga er heller dårleg.

Det vart etter kvart eit problem for folkemusikken og dansen at ein ikkje følgde med i organisasjonsutviklinga og pressgruppeutviklinga på 1950- og 60-talet. Ei viktig årsak var nok at dette kulturarbeidet var gratis og alltid hadde vore det. Dessutan var det ikkje mange av kulturberarane som såg problemet; utøvinga tok det meste av tida. Når alt kjem til alt, var det kanskje dette ei lukke, for det førte til at kreativiteten og skapartrongen

fekk blomstre, medan organiseringsarbeidet låg mest brakk. Folkemusikkrørsla har freista å koma etter på organisasjonssida, men det er eit svært tungt løft, som me truleg har for små resursar til å greie, samstundes som me skal halde aktiviteten og kunstformene ved lag.

Det er vanskeleg å sjå at ein slepp frå det etablerte konkurransesamfunnet. Folkemusikkrørsla må difor saman med andre interessantar finne ei løysing på korleis ein kan møte kravet til marknadsføring, pressgruppeaktivitet og profesjonell organisering av arbeidet. Desse "nye" disiplinane er det naudsynt å styrke, men det er og overmåte viktig at dei kvalitativt gode kulturberarane får rom til å utøve kunsten sin.

2.5

Offentlege institusjonar og folkemusikken

Både gjennom Kulturmeldinga (St.meld. nr. 61 1991-92 og mange fylkes- og kommuneplanar er det slege fast at det offentlege har ansvar for det immaterielle kulturvernet, deriblant folkemusikken og folkedansen. I offentleg regi er det få institusjonar som er med på å føre desse kulturverdiane vidare, medan dei frivillige folkemusikkorganisasjonane sit med kontakten til utøvarane, vilje og ansvarskjensle for vidareføringa, og mykje kunnskap. For å nå måla med den offentlege kulturpolitikken på dette feltet kan det synast best å utvikle samarbeidet mellom dei frivillige organisasjonane og offentlege instansar.

Den offentlege innsatsen for norsk folkemusikk og -dans har auka sterkt dei siste tiåra. Dette er ein udiskutabel påstand om ein ser på prosent (med lågt utgangspunkt blir prosenten dess høgre), men ein påstand som må nyanserast dersom ein ser på absolutte tal og særleg om ein ser det i høve til uttalte målsetjingar og følte behov. Det er viktig at politikken i nitti-åra tek utgangspunkt i denne spriken mellom målsetjingar og behov på den eine sida, og innsats på den andre sida, og ikkje ser seg nøgd med og blind på kurver og prosent for tiåra som har gått.

2.6

Folkemusikken som næringspotensiale

Framtida for norsk folkemusikk og dans kan likevel ikkje sikrast berre gjennom offentleg innsats og frivillig arbeid. Ein del av dei profesjonelle stillingane må kunne finansierast gjennom kommersiell næringsverksemd. Dette har då også vore ein merkbar tendens dei siste åra, og potensialet synest langt frå utnytta. På dette området er sjølve etableringa ofte det største problemet, og her kan og bør både det offentlege og det private hjelpe til, gjennom etableringsordningar, sponing og kanskje også rein investering? Det er også viktig at både næringsliv og offentlege styresmakter ser den langsiktige gevinsten ved å halde oppe sterke utøvartradisjonar på dette særnorske feltet, også i eventuelle periodar med mindre kommersiell interesse for ytringane enn det ein opplever i dag og ser konturane av i nær framtid.

2.7

Det norske folket og folkemusikken

For å få eit meir konkret grunnlag for vurderingane sine tinga nemnda ei spørjeundersøking om kva haldningar det norske folket har til norsk folkemusikk og -dans. Spørjeundersøkinga vart utført av Nielsen Norge as i oktober 1993, og viste at berre 14 prosent av dei spurde rekna norsk folkemusikk og -dans som sine kulturytringar. Berre seks prosent karakteriserte forholdet sitt til norsk folkemusikk og folkedans som "nært". Etter nemnda si oppfatning syner dette at nordmenn i svært stor grad er framandgjorde i forhold til sin eigen kulturbakgrunn.

Prosenten blir endå meir alarmerande når ein ser han i samanheng med aldersfordelinga. Ingen av dei intervjuja ungdommane i aldersgruppa 15 til 25 år rekna forholdet sitt til norsk folkemusikk og -dans som "nært"! Oppslutninga om norsk folkemusikk og -dans minkar jamt nedover i aldersgruppene.

Dei 1156 intervjuobjekta, som utgjorde eit tverrsnitt av befolkninga over 15 år, vart også spurde om kva som har hatt mest å seia for dei når dei har valt mu-

sikk og dans. Mønsteret som kom fram, viser det kanskje største problemet for det norske folkemusikk- og folkedansmiljøet i dag: Det rekrutterer best gjennom påverknadsformer som får mindre og mindre å seia i det norske samfunnet (heim og familiebakgrunn), og dårlegast gjennom påverknadsformer i framgang - fyrst og fremst radio og TV, men også gjennom venner/kameratflokk.

Likevel er det lys i tunnelen. Seks prosent av ungdomane i alderen 15-25 år rekna trass alt norsk folkemusikk som sin musikk, og ni prosent norsk folkedans som sin dans, og dette tolkar nemnda som at interessa er til stades, trass i at kontakten manglar. Sjølv om prosentane er små, må ein hugse at 6-9 prosent av ungdomen i denne alderen utgjer omkring 50 000 personar her i landet. Totalsummen på 14 prosent av alle nordmenn over 15 år utgjer noko over 450 000 menneske.

Undersøkinga synest også å vise at organisasjonsarbeidet gjev frukter. Om ein ser på kva slags påverknad folk har lagt mest vekt på, ser ein at norsk folkemusikk og bygdedans får sine høgste presentar i gruppa som meiner ho er mest påverka av frivillige organisasjonar, stemne og festivalar. (Av andre musikkformer er det berre religiøs musikk som elles scorar høgst i denne gruppa.) Dette samsvarar også med eit generelt inntrykk av det aktive miljøet, og ikkje minst ungdomen der: Når interessa fyrst er vekt, er ho ofte brennande.

Satsinga på utdanningssektoren synest også å gje gode resultat. Medan gamaldansen/runddansen gjev eit eintydig bilete av størst oppslutning i høge aldersgrupper, utkantstrok og folk med låg utdanning, viser den eldre folkemusikken og -dansen seg også å stå sterkt i ei gruppe med høgt utdanna menneske i byar og tettstader, særleg i Oslo. Eit interessant trekk er at dette mønsteret går att i tabellen over dei som legg vekt på heim og familiebakgrunn som påverknadsfaktorar. Det kan kanskje vise at ei endring er på veg?

Undersøkinga syner òg eit anna interessant trekk. Av dei som oppfattar norsk folkemusikk som sin musikk, er gamaldans og klassisk musikk dei neste vala, deretter kjem underhaldningsmusikk,

korpsmusikk og religiøs musikk. Men når ein ser på den gruppa som har nemnt gamaldans som sin musikk, er det Country og Western og underhaldningsmusikk som kjem på dei neste plassane, folke-musikken ligg heller dårleg an hjå denne gruppa. Derimot får folkemusikken god oppslutning i dei gruppene som har peika ut korsong og religiøs musikk som sin musikk.

Sist, men ikkje minst: Undersøkinga viser klart at haldninga til norsk folkemusikk og -dans no i hovudsak er positiv. Medan det for få år sidan var ei vanleg oppfatning at svært mange stilte seg negative og direkte avvisande til desse kulturformene, svara no berre ni prosent at dei var "ganske negative", og berre fire prosent "avvisande". 48 prosent rekna seg nøytrale, medan 32 var "ganske positive". Det var etter måten små utslag med omsyn til alder. Sjølv i aldersgruppa 15-25 år var berre åtte prosent avvisande og 16 prosent negative, mot 27 prosent positive. 49 prosent i denne aldersgruppa rekna seg som nøytrale.

3 Framlegg til handlingsplan

En kulturpolitikk for nitti-årene (...) må bygge på våre kulturelle røtter og vår tradisjon, slik den kommer til uttrykk i det norske samfunn.

Frå innleiinga til "Kultur i tiden", Stortingsmelding nr. 61 (1991-92)

3.1 VISJON

Den norske folkemusikken og -dansen har historisk forankring, kunstnarlege kvalitetar og kreativt potensiale som det er omframt viktig å hegne om og å føre vidare til nye generasjonar.

Desse ytringane har stor verdi som norske identitetsmerke for folket og landet. Folkekulturen har synt seg å vera eit framifrå symbol for det norske og norsk kvalitet, noko som også næringslivet har oppdaga verdien av, ikkje minst etter OL-94.

I dag kan Noreg såleis vise til ein svært rik og mangfaldig folkemusikk- og folkedansstradisjon, med solide røter bakover i tida og ei stor variasjonsbreidd å bygge vidare på. Dersom dette tilskotet til den internasjonale kulturen skal haldast oppe i framtida, er det nødvendig med eit stort mangfald av bidragsytarar, og ansvaret for at dette mangfaldet finst, kviler på det norske samfunnet. Norsk folkemusikk og -dans kan nok møte - og møter også i stigande grad - interesse i andre land og kulturar, men berre eit breitt engasjement frå det norske samfunnet si side kan sikre framtida for desse musikk- og danseformene.

Noreg er i dag meir enn nokon gong ein fleirkulturell stat. Nemnda er av den meining at trygge, erkjente kulturelle røter er eit viktig bidrag til mellomkulturell forståing, og eit godt forsvarsverk mot kulturelle og etniske motsetningar. Det er ikkje kulturell forankring, men kjensla av rotløyse og framandgjerding som fyrst og fremst skapar behov for fiendebilete slik dei kjem til uttrykk i form av rasisme og framandhat i Noreg i dag.

Nemnda har difor valt å la ein **visjon** vera retningsgjevande for planarbeidet:

Norsk folkemusikk og folkedans skal vera det fremste musikk- og danseuttrykket til ei stor utøvargruppe, og nordmenn flest skal ha eit eigarforhold til uttrykka, slik at dei blir ein naturleg og verdsett del av norsk kultur.

3.2 HOVUDMÅL

Vegen fram mot denne visjonen har nemnda delt inn i seks jamstelte **hovudmål**:

- 1 Norsk folkemusikk og folkedans skal vera ein brei aktivitet som finst i dei fleste norske kommunar.
- 2 Kvart fylke skal ha fagmiljø både med aktørar som gjer ein yrkesinnsats, og aktørar som gjer ein frivillig innsats. Landet skal dessutan ha nokre tunge nasjonale fagmiljø som er internasjonalt leiande for sin sektor.
- 3 Alle fylke skal ha topputøvarar i ulike greiner av folkemusikk og folkedans, og det skal finnast rimeleg mange heiltids- og deltidsarbeidsplassar for folkemusikarar og folkedansarar i alle fylke.
- 4 Nordmenn flest skal jamleg få positive møte med norsk folkemusikk og folkedans, der både yrkesutøvarar og frivillige i folkemusikkmiljøet er ansvarlege og medverkande. Desse møta skal vise at folkemusikken og -dansen rommar både aktivitetar som alle kan vera med på, og kunstnarlege uttrykk på høgste nivå.
- 5 Organisasjonane og institusjonane som arbeider for og med folkemusikk og folkedans, skal ha tenlege samarbeidsorgan, gode samarbeidsformer og avtalar som koordinerer resursbruken og sikrar gode kontaktnett.
- 6 Det skal finnast eit nasjonalt, politisk medvit om at folkemusikk og folkedans er aktivitets- og kunstformer på høgde med andre framstående kulturytringar, og ei forståing for at folkemusikken og -dansen er genuine norske kulturformer som må prioriterast i nasjonal samanheng.

3.3 MÅL, DELMÅL OG TILTAK

Hovudmåla kan berre nåast gjennom eit nett av konkrete tiltak, her delt inn i seks område som grovt samsvarar med hovudmåla:

- 3.3.1 Organisert og uorganisert frivillig arbeid
- 3.3.2 Skule, utdanning og fagmiljø
- 3.3.3 Nærings- og formidlingsverksemd
- 3.3.4 Offentleg rom
- 3.3.5 Samarbeid/organisering
- 3.3.6 Politikk

3.3.1

Organisert og uorganisert frivillig arbeid

Mål:

Sikre at frivillig arbeid for folkemusikk og folkedans både innfor og utfor organisasjonane får vilkår som gjev grobott for livskraftige miljø i alle fylke og set alle distrikt i stand til å føre vidare tradisjonane dei har til nye generasjonar.

Mindretalet, representanten til NFD:

Sikre at frivillig arbeid for folkemusikk og folkedans både innfor og utfor organisasjonane får vilkår som gjev grobott for livskraftige miljø i alle fylke og alle distrikt der dette er naturlege aktivitetar, slik at fylkeskommunar og kommunar med støtte frå den frivillige innsatsen blir i stand til å føre folkemusikken og dansetradisjonane vidare til nye generasjonar.

DELMÅL 1

Betre vilkåra for lokale miljø.

DELMÅL 2

Styrke miljøet som møtestad mellom fleire generasjonar.

DELMÅL 3

Utvikle rekrutteringsopplegg og arbeidsmåtar for å styrke rekrutteringa av barn og unge.

DELMÅL 4

Betre organisasjonane sine utdannings-tilbod.

DELMÅL 5

Styrke det faglege arbeidet i organisasjonane.

DELMÅL 6

Styrking av kappleikssystemet og domarutdanninga.

DELMÅL 7

Halde ved like opplæringa på "gamlemåten".

DELMÅL 8

Sikre vidareføring av ordninga med tilskot til musikkverkstader.

Bakgrunn

Fleirtalet meiner at alle fylke og distrikt i vårt land har tradisjonar i folkemusikk og folkedans som det er verdt å ta vare på og føre vidare gjennom organisert arbeid. Fleirtalet meiner dessutan at folkemusikk- og folkedansinteresserte i byar og tettbygde strok med liten eller ingen reint lokal tradisjon bør kunne få vilkår for å drive frivillig arbeid med tradisjonar frå andre, gjerne nærliggjande område eller distrikt. Med endringane i busetnaden er det viktig at det finst vilkår for slikt arbeid jamvel der tradisjonsgrunnlaget manglar. Fleirtalet ser det likevel ikkje som noko realistisk mål å ha folkemusikk og folkemusikkarbeid i alle byar og tettbygde strok. I arbeidet med å sikre gode vilkår er innsatsen frå organisasjonar og institusjonar på sektoren like viktig som offentlege tilskot.

Mindretalet, representanten til NFD, meiner det er rett å nyansere det geografiske omfanget slik at det blir eit mål tuffa på folkemusikktradisjonar og ikkje eit mål som byggjer opp mot kvalitativt uavgrensa aktivitet.

Folkemusikk og folkedans er kulturuttrykk som lever eller har levd av eiga kraft mellom folk flest utan støtte frå organisering og institusjonar. På 1800-talet levde all folkemusikk og folkedans på denne måten, og dei formene som miste livskrafta si, vart som regel sporlaust borte. Med 1900-talet kom organisasjonane som ville verne om og halde liv i slike former. Dei organiserte miljøa har fram gjennom hundreåret vakse til å bli den viktigaste kulturpolitiske drivkrafta for det meste av folkemusikk- og folkedansarbeidet her i landet.

Dei eldste og mest særmerkte formene av norsk folkemusikk og folkedans lever framleis mange stader i ubroten tradisjon og syner ei uvanleg livskraft. Frå ein svært låg organisasjonsgrad for hundre år sidan har arbeidet med desse formene, som med dei fleste andre kulturaktivitetar, vorte avhengig av meir og meir organiserte arbeidsformer. Organisasjonane som voks fram som ein reiskap i dette arbeidet, har gjennom haldningar og tiltak verka inn på dei fleste miljø og personar som interesserer seg for folkemusikk og folkedans, og på offentleg kulturpolitikk.

Det er likevel ikkje slik at alle delar av folkemusikk- og folke-dansmiljøet er sterkt gjennomorganiserte. Tvert om er organisasjonsgraden heller låg om ein jamfører med andre kulturaktivitetar. Medlemstala i organisasjonane er ikkje eit mål på inter-esse fordi det stort sett er utøvarar som er innmeldte. Det organiserte arbeidet er difor både historisk og i dag konsentrert om utøvaraktivitet og mindre om overordna kulturpolitikk og pressgruppefunksjon.

Det synest likevel som om folkemusikk- og folkedanstradisjonane meir og meir blir avhengige av at arbeidet er godt organisert, og av ein sterk innsats frå både organisasjonar og institusjonar for å overleva som ein vesentleg kulturfaktor i samfunnet vårt.

Jamvel dei fleste topputøvarane er knytte til og avhengige av det formelle organisasjonsapparatet, og organisasjonane er livsnødvendige for å halde oppe eit større og noko breiare kjernemiljø som kan sikre den store mengda av viktige miljøtiltak.

Spørjeundersøkinga viser klart at frivillig arbeid gjev resultat. Ingen er så positive til norsk folkemusikk og -dans som dei som trekkjer fram frivillige organisasjonar, stemne og festivalar som påverknadskraft. Det frivillige arbeidet kan dessutan vera med på å skapa påverknad gjennom det sterkaste mediet av alle: venner/kameratflokk (50 prosent av dei spurde la vekt på dette). Då må det organiserte arbeidet koplast saman med det uorganiserte.

Av dei som rekna norsk folkemusikk og -dans som sin, var det flest som la størst vekt på heim og familiebakgrunn som påverknadskraft. Samværet mellom fleire generasjonar er også eit kjerne-element i folkemusikk- og folkedansmiljøet. Her ligg ein vanskeleg balansegang. Nemnda ser behovet for å laga miljø der ungdom møtest og dominerer, men ser det også som heilt nødvendig at dette ikkje går ut over det fine samværet mellom generasjonane som har prega dette miljøet fram til i dag. Her må tiltaka til kvar tid balanserast mot kvarandre. Her ligg kanskje den aller største utfordringa for folkemusikk- og dansmiljøa i åra som kjem.

DELMÅL 1

Betre vilkåra for lokale miljø.

For å gje utøvarar og tradisjonsberarar betre arbeidsvilkår må ein halde oppe og utvikle lokale miljø der folkemusikk og folkedans kan fungere som kunstnarleg uttrykk og stimulerande samværsformer.

Det er lokalmiljøa som gjev den norske folkemusikken og folkedansen livskrafta si, - miljø der folkemusikk og folkedans fungerer til utøvarane si eiga glede og som eit naturleg uttrykk i delar av det lokale samværslivet, organisert og uorganisert. Der lokalmiljøa døyr, misser folkemusikken og folkedansen det viktigaste grunnlaget sitt.

Miljøaktivitet i vidaste forstand er også viktig for at folke-musikk og folkedans ikkje skal bli sett på som ein raritet i eit samfunn. Opplæring og kurs er i seg sjølv sjeldan nok for å rekruttere nye utøvarar. Inspirasjonen frå eit aktivt og triveleg miljø der ein kan få brukt det ein lærer, er ofte meir avgjerande. Etter kvart som mellom andre musikkskulane kjem sterkare inn med opplæring, blir miljøaktiviteten ei stadig viktigare oppgåve som organisasjonane framleis kjem til å stå åleine om for det meste. Det er avgjerande for framtida for folkemusikken og -dansen at organisasjonane greier å halde oppe og styrke utøvarmiljø som kan ta imot og inspirere elevar både frå eigne kurs og frå musikkskulane.

Opne og inkluderande tilstellingar med samværsdans kan fungere som kjernetiltak i gode utøvarmiljø. Der kan miljøet halde oppe eit tilbod med tradisjonell dansemusikk for alle, der unge spelemenn får prøve på å spela til dans, og der unge dansarar får høve til å sjå og lære av eldre utøvarar.

Arbeidsvilkåra for tradisjonsberarar og utøvarmiljø må styrkast og prioriterast i organisatorisk og offentleg samanheng. Utøvarane er kjernen i formidlinga av folkemusikk- og folkedanstradisjonane, dei er sjølv livskrafta som både gjev kveik til den kunstnarlege utfoldinga, er inspirasjons- og kunnskapskjelde og held oppe samværsformer og den daglege bruken av stoffet.

Tiltak: Dei frivillige nasjonale organisasjonane bør setja ned ei gruppe med kompetanse om både kulturbyråkrati

og lokalt organisasjonsarbeid som kan vurdere korleis vilkåra for arbeidet lokalt kan betrast. Resultatet bør samlast i ei handbok for lokalt arbeid.

Tiltak: Organisasjonane må leggje aktivitetane sine til rette slik at kursdeltakarar og musikkskuleelevar som skal lære folkemusikk og folkedans, naturleg finn tilknytning til og innpass i utøvarmiljøa (jf 3.3.2-4).

Tiltak: Organisasjonane treng å sjå på korleis dei kan etablere og halde oppe gode tilbod om samværsdans som er tilpassa dei lokale miljøa.

Tiltak: Sentralledda i organisasjonane bør sjå på korleis ein kan gjera det lettare for lokallag frå ulike organisasjonar å samarbeide om tiltak for utøvarmiljøa (sjå også under 3.3.5).

DELMÅL 2

Styrke miljøet som møtestad mellom fleire generasjonar.

Betre og byggje ut tilbod som gjer at foreldre lettare kan ta med seg borna sine i organisasjonsmiljøet.

Folkemusikkmiljøet er ein møtestad mellom ulike generasjonar og byr på aktivitetar heile familien kan vera saman om. Slike møtestader og aktivitetar er mangelfulle i samfunnet vårt. Det har stor eigenverdi, og er også ein styrke det er viktig å halde på og byggje vidare ut. Positive opplevingar av folkemusikk og folkedans i familiesamheng i barndommen er utan tvil eit viktig grunnlag for rekruttering. Spørjeundersøkinga stør òg klart opp under dette. Organisasjonane kan styrke dette rekrutteringsgrunnlaget ved å leggje endå betre til rette for at foreldre kan ta barna sine med i organisasjonsmiljøa.

Tiltak: Plangruppa foreslår at Landslaget for Spelemenn tek initiativet til eit utviklingsprosjekt som kan utvikle opplegg og idear til generasjons- og familietiltak i lokalmiljøa. Prosjektet bør søkje FOU-midlar frå departementshald.

Tiltak: Organisasjonane blir oppmoda om å leggje spesielt til rette for foreldre med barn på stemne og kappleikar, både på lokal-, region- og lands-

plan. Dette kan gjerast gjennom spesielle barnetiltak, men og gjennom familieopplegg, mellom anna med omsyn til billettprisar og andre kostnader.

DELMÅL 3

Utvikle rekrutteringsopplegg og arbeidsmåtar for å styrke rekrutteringa av barn og unge til folkemusikk- og folkedansmiljøa.

Nøkkelen til vidareføring av folkemusikk og folkedanstradisjonane ligg i gruppa med aktive utøvarar, og i breidda og kvaliteten på desse. Dei siste 15 år har ein vore inne i eit markant generasjonsskilje der mange av dei sterke og kvalitetsmedvitne tradisjonsberarane har falle frå, utan at ein har hatt nok rekruttar til å ta over stoffet dei var berarar av. Skal vi makte å halde oppe tradisjonane og jamvel auke talet på utøvarar slik planen set som mål, er rekruttering av utøvarar det viktigaste arbeidet framover.

Diverre syner spørjeundersøkinga ein svært negativ tendens for folkemusikk mellom barn og unge ved at det er lita tilslutning frå denne gruppa. Det gjer rekrutteringsarbeidet endå viktigare, men òg vanskelegare. Ei anna viktig side undersøkinga gjev ein peikepinn om, er at folkemusikk-arbeidet som organisasjonane har drive for å rekruttere unge, har gjeve heller dårlege resultat utafor folkemusikkmiljøet. Dette er det grunn til å gå nærare inn på, for eksempel ved å laga ein analyse av årsaks-samhengane, og så bruke resultatene i arbeidet framover.

Eit positivt element er at det synest å vera sterk politisk vilje til å satse på kulturtiltak for barn og unge. Det ligg difor godt til rette for å utvikle tiltak som kan styrke rekrutteringa til folkemusikken og dansen dersom offentlege interesser kan sameinast med frivillig innsats. Nemnda vil her mellom anna peike på skulefridtsordninga, som særleg kan vera ein arena for vokal folkemusikk og folkedans, slik ein alt har positive erfaringar frå fleire stader i landet.

Tiltak: Gjennomføre ein analyse av rekrutteringsarbeidet som organisasjonane har gjort fram til no, der ein får mål for resursbruk, og ei utdyping av verknader og årsakssamhengar. Undersøkinga bør gjerast av fagfolk,

og vidareførast med at ein utarbeider ein konkret plan for rekrutteringsarbeid. Nemnda gjer framlegg om at HiT, Rauland, blir spurd om å ta initiativet til dette arbeidet, og søkje finansiering gjennom FOU-midlar.

Tiltak: Nemnda ber organisasjonane setja ned ei samarbeidsnemnd til å utarbeide eit oversyn over praktiske og økonomiske støtteordningar frå det offentlege, og ei vurdering av korleis folkemusikkarbeidet kan bli ein del av den politiske satsinga på barn og unge.

DELMÅL 4

Betre og samordne utdanningstilboda organisasjonane har. Utvikle organisasjonane sine eigne utdanningstilbod for både faglege og organisatoriske oppgåver i organisasjonsarbeidet.

Organisasjonane har kvar sine utdanningstilbod, og det har så langt vore berre sporadiske samarbeidstiltak. Dei siste åra har det kome ei rekkje utdanningstilbod frå ulike institusjonar som dels vidareutviklar, dels supplerer utdanningstilboda i organisasjonane. Ved å sjå den nye situasjonen under eitt kan ein få til både samarbeid og samordning mellom dei ulike aktørane på utdanningsfeltet, og slik oppnå eit betre tilbod samla. Nemnda har også diskutert behovet for ein eigen studieorganisasjon for folkemusikk- og folkedansorganisasjonane, men har late vera å gå inn på dette spørsmålet i denne omgangen.

Det er også viktig at organisasjonane legg til rette for tradisjonsopplæring med solide tradisjonsberarar, og ikkje minst at dei sikrar eit rikt miljø der kursdeltakarar og andre under opplæring kan få brukt lærdomen sin i aktiv utøving saman med andre. Organisasjonane bør framleis spela ei viktig rolle i tradisjonsopplæringa, gjerne i samarbeid med musikkskulane.

Nemnda har inntrykk av at samspeløvingar i store grupper har kome til å dominere opplæringa i mange spelemannslag på kostnad av individuell opplæring. Individuell opplæring var gamlemåten der eleven lærte direkte frå læremeisteren frå fele til fele. Nemnda vil oppmode spelemannslaga om å utvikle opplegg for meir individuell opplæring.

Tiltak: Eit arbeidsmøte mellom representantar for styra i organisasjonane og utdanningsinstitusjonane der ein kan drøfte samordning og samarbeid på denne sektoren. Nemnda ber Rådet for folkemusikk og folkedans om å ta initiativet til eit slikt møte.

Tiltal: Spelemannslaga bør leggje meir vekt på individuell opplæring og utvikle opplegg for systematisk bruk av slik opplæring.

DELMÅL 5

Styrke det musikk- og dansefaglege arbeidet i organisasjonane.

Organisasjonane er sentrale forvaltarar av ein norsk kulturarv. Dei treng å følgje med i den stadig aukande spesialiseringa og i den aukande kompetansehevinga. Dei treng difor å styrke nivået innafor eigne rekkjer med interne utdannings- og opplæringstilbod. For å leggje opp slike tilbod, og til ulike typar utgreiings- og komitéarbeid, treng dei å kunne engasjere spesialistar på ulike felt til fagnemnder, prosjektgrupper og liknande. Det kan like gjerne vera sentrale utøvarar med uformell kompetanse som personar med formell kompetanse. Jamvel om mykje slikt arbeid framleis kan vera frivillig, fører det med seg store reisekostnader fordi det på vår sektor er eit spesielt poeng å utnytte folk frå ulike deler av landet. Organisasjonane treng likeins å auke sentrale administrative stillingsressursar for å kunne ha folk med spesielt ansvar for å administrere og å følgje opp musikk- og dansefagleg arbeid i kvar organisasjon.

Tiltak: Departementet bør auke støtta si til fagleg arbeid i organisasjonane.

Tiltak: Organisasjonane bør styrke det faglege arbeidet sitt med til dømes å ha fleire spesialiserte, faglege utval som kan initiere og utvikle nye og betre faglege tilbod og tiltak. Dei bør auke dei sentrale stillingsressursane sine, slik at dei får meir kapasitet til å følgje opp og gjennomføre tiltak som blir utvikla. Ein del av det faglege arbeidet bør kunne skje i samarbeid mellom organisasjonane.

DELMÅL 6

Styrking av kappleikssystemet og domarutdanninga.

Det er viktig at organisasjonane har ressursar til å halde oppe nisjar der utøvarane kan stå fram med sine genuine uttrykk for eit kjennarpublikum, utan press frå marknadskrefter. Dette gjeld både konsertverksemd og kappleikar. Kappleikane er viktige fordi utøvar- og kjennarmiljøet her har ein viss direkte kontroll med utviklinga av tradisjonen. Kappleikane har også ein verdi ved at publikum utviklar skjønn og sans for musikken og dansen. Dette gjeld spesielt Landskappleiken, som har ein særeigen status i det norske folkemusikk- og folkedansmiljøet. Dette stemnet mobiliserer utøvarane, og appellerer sterkt til publikum. Landskappleiken går på omgang mellom landsdelane, og er eit godt PR-tiltak i den landsdelen der han blir arrangert. Ulempa er at arrangørkorpsset skiftar frå år til år, sjølv om LfS gjennom retningsliner, styrevedtak og sekretærarbeid har ei viss hand om arrangementet. Nemnda meiner det er rett at stadene skiftar, og ser vel dette som einaste farbare veg når ein veit at ei gjennomføring av eit slikt storarrangement krev ein arbeidsinnsats på mellom fem og åtte årsverk, fordelt på eit mannskap på fleire hundre i avviklingsfasen. For å halde oppe ein jamn kvalitet på Landskappleiken i åra framover, må det likeins vera folk som har tid i planleggingsfasen til å følgje opp dei kvalitetskrava ein stiller til eit slikt arrangement. For å få brukt dei rette personane må det vera råd å lønne dei for ei tid.

Tiltak: Nemnda oppmodar LfS, gjerne i samarbeid med andre folkemusikk- og folkedansmiljø, om å vurdere korleis domarutdanninga og døminga kan styrkast.

Tiltak: Nemnda oppmodar Kulturdepartementet om å auke den økonomiske støtta til Landskappleiken.

Mindretalet, representanten til NFD, meiner at den ansvarlege organisasjonen (LfS), ev. i samarbeid med andre, bør sjå på kva som kan gjerast for å styrke Landskappleiken før ein ber om statlege tilskot.

DELMÅL 7

Å halde ved like opplæring på "gamle-måten" (direkte læring frå utøvar til utøvar, med munnleg overføring av tradisjonsstoffet omkring)

Tradisjonelt har folkemusikk og -dans vore overført direkte frå utøvar til utøvar, frå lærermeister til elev, saman med tradisjonsstoff i tilknytning til dei ulike musikk- og danseformene. Nemnda ser det som avgjerande at denne typen opplæring også kan ha ein sentral plass inn i framtida.

Tiltak: Nemnda vil oppmode løyvende styresmakter, som til dømes Rådet for folkemusikk og folkedans, om å vera spesielt merksam på søknader om støtte til tiltak som spesielt gagnar opplæring på tradisjonelt vis. Nemnda vil også oppmode organisasjonane om å framheve og oppmuntre slik læring og opplæring.

Tiltak: Nemnda vil oppmuntre elevar og unge utøvarar til sjølve å oppsøkje andre, gjerne eldre tradisjonsberarar for å lære, og til uformell utveksling og samkvem mellom utøvarar i det heile. Slik læring og utveksling gjev rom for kunnskap, innsikt og forståing som organisert opplæring ikkje alltid maktar å formidle.

DELMÅL 8

Sikre vidareføring av ordninga med tilskot til musikkverkstader.

Ordninga med musikkverkstader for ungdom som vi no har hatt gjennom tre år, har tilført verdifull støtte, også for folkemusikkarbeidet. Nemnda meiner at ordninga bør halde fram, slik at ein kan dra nytte av ho under både delmål 1, 2, 3, 4, 5, 6 og 7, litt avhengig av korleis kriteria for tildeling eventuelt blir.

Tiltak: Ordninga med midlar til musikkverkstader for ungdom bør halde fram, og ein ber Kulturdepartementet ha for auga at sjangrane fungerer ulikt, og at ein må ta omsyn til eigenarten ved kvar sjanger.

3.3.2**Skule, utdanning og fagmiljø****Mål:**

Syte for at folkemusikk og folkedans får ein sikker og naturleg plass i det norske skule- og utdanningssystemet, og at han får eit sterkt nettverk av fagmiljø der både nasjonale, regionale og meir lokale funksjonar kan takast i vare.

DELMÅL 1

Styrke og vidareutvikle undervisning og forskning på universitets- og høgskulenivå.

DELMÅL 2

Utvikling av læremiddel og fagplanar.

DELMÅL 3

Gjera lokal og nasjonal folkemusikk og -dans til ein basis for musikkaktiviteten i førskulen.

DELMÅL 4

Styrke musikkskulane og folkemusikkundervisninga der.

DELMÅL 5

Sikre løyve til å fylle eit meir folkemusikalsk innhald i musikkplanane i det vidaregåande skuleverket.

DELMÅL 6

Etablering av fagstillingar og fagmiljø utanom skuleverket.

DELMÅL 7

Halde oppe og utvikle dei nasjonale fagsentra i folkemusikk og folkedans.

Bakgrunn

Dei siste tiåra har folkemusikk og folkedans vunne innpass i skuleverket og i andre offentlege og faglege institusjonar. Dette er eit viktig og særst nyttig steg i rekrutteringssamanheng. Saman med innsatsen for folkemusikken i utdanningssektoren blir det viktig å leggje tilhøva til rette for at dei frivillige organisasjonane kan følgje opp den offentlege innsatsen både ved å vera drivkrafta i miljøskapinga, fange opp interesserte, og ved å vera medhjelparar i konkrete opplegg i skulen. Det er difor rimeleg at offentlege styresmakter sentralt og lokalt arbeider for at folkemusikk og folke-

dansorganisasjonar får minst like gode arbeidsvilkår som andre musikk- og dansesjangrar har, slik at dei kan ta seg av dei nemnde oppgåvene. Nemnda vil streke under at den munnlege traderinga må ligge til grunn for opplæringa i folkemusikk og -dans også i skulverket.

Ei medviten og kritisk haldning til korleis folkemusikk og folkedans kan takast inn i skulesystemet utan å misse særdrag og karakter, har vore eit viktig grunnlag for at vi her i landet har fått eit sett av vel tilpassa og spesielle undervisningsopplegg. Dei er, så vidt vi kan vurdere, nær på eineståande i europeisk samanheng, både når det gjeld idégrunnlag og opplegg. Slik har vi vist at vi er i stand til å utvikle eigenart jamvel gjennom utdanningssystemet vårt på eit felt som er særleg veleigna til det. Det er såleis viktig at utøvarmiljøa og utdanning og forskning blir ståande som to sjølvstendige og sterke partar i arbeidet med folkemusikk og folkedans, og at ikkje forskning og utdanning tek noka form for styring.

Noko av kjernen i den norske tilnærminga er å kombinere praktisk og teoretisk kunnskap i arbeidet med eigen kulturarv både lokalt og nasjonalt. Ei hovudutfordring for framtida vil vera å utvikle denne tilnærminga slik at også innvandrargruppene kan dra nytte av henne i arbeidet med sin kultur. Om det lukkast, kan tilnærminga fungere som ei bru mellom dei ulike kulturane vi har.

Det ligg elles føre ei utgreiing om "Høyere utdanningstilbud i folkemusikk - en utredning om behovet for en nasjonal koordinering med vekt på teori-, instruktør- og utøvervirksomhet", utgjeven av Nasjonalt fagråd for Musikk (Trondheim 1991). Konklusjonane frå denne utgreiinga har vore brukte som bakgrunn for diskusjonen om desse spørsmåla i nemndarbeidet. Her er det mellom anna presisert at ein ikkje må få sterk oppsplitting av utdanningstilbodet, men først og fremst sikre koordinering. Dette synet sluttar handlingsplannemnda seg til. Skal ein utvikle nye tilbod, bør ein sikre seg at dei fyller nye behov og ikkje tevlar med det som alt finst.

DELMÅL I

Styrke og vidareutvikle undervisning og forskning på universitets- og høgskulenivå

Det kjem klare signal frå skuleverket i dag om at ein gjerne vil bruke folkemusikk og folkedans meir enn ein er i stand til. Ein grunn er at dei fleste lærarar føler dei ikkje har bakgrunn nok til å setja i gang sjølve. Folkemusikk og folkedans er nok i ein viss grad med i utdanninga til alle typar lærarar og undervisningspersonale i skuleverket, men det som blir gjeve på denne måten, ser ut til å vera både for lite og for allment til at det åleine gjev tilstrekkeleg utgangspunkt for direkte undervisning. Dei som tek folkemusikk og/eller folkedans som eigne fag eller spesialiseringar, er dessutan for få i dag til at det monar.

Nemnda tenkjer seg fleire typar fagfolk som underviser i grunnskulen:

- vanlege lærarar som brukar folkemusikk/folkedans ut frå kortare etterutdanningskurs og spesiallaga undervisningsmaterieil,
- vanlege lærarar med universitets- eller høgskulebakgrunn i emna, som integrerer dei i vanleg undervisning,
- lærarar eller frittstående pedagogar i eitt eller baa emna som gjev eigne tilbod som valfag, eigne linjer eller korttidstilbod (særleg i dans), eller jamvel:
- gode utøvarar som tek oppdrag av kortare eller lengre tid og omfang.

For at vi skal få fagfolk som kan drive forskning, undervise på høgre nivå, drive ulike faginstitusjonar og undervise nedover i skuleverket, treng vi fyrst av alt undervisningstilbod i emna på universitet og høgskular. Nemnda ser det som avgjerande at ein under utbygging av desse tilboda heile tida har god samordning og arbeidsdeling for auga, slik som utgreiinga "Høyere utdanningstilbud i folkemusikk" frå 1991 la grunnen for. Her var det også presisert at ein bør knyte undervisningstilbod til eksisterande fagmiljø heller enn å opprette nye. Nemnda meiner dette framleis er gyldig, og at det har første prioritet å sikre dei eksisterande tiltaka. Derneft er det viktig å få i gang tilbod på felt der dei manglar, og der dei såleis ikkje tevlar med det eksisterande.

Det er ei prioritert oppgåve å få fleire elevar/studentar ved folkemusikk- og folke-

danstilbod. Det kan skje ved å styrke dei tilboda som finst i dag i Rauland, Trondheim og Agder, men i tillegg bør ein vurdere tiltak som kan nå grupper ein ikkje når med dei noverande tilboda. Her er etterutdanningstilbod og tilbod om deltidstudium særleg aktuelle.

Korttidstilboda ved Ole Bull Akademiet gjev ein svært viktig inspirasjonseffekt, og har framifrå gjennomstrøyming, men kan vanskeleg stå som einaste førebuing til effektiv innsats i skulen.

Tiltak: Konsolidering av Ole Bull Akademiet på Voss.

Ole Bull Akademiet på Voss er den institusjonen som har breiast erfaring med innføringskurs i norsk folkemusikk. Ein har gjennom åra utvikla ein spesiell undervisningsmodell der ein i stor grad nyttar den "folkelege" formidlings- og læresituasjonen (læring ved herming). Denne måten, saman med førelesingar av akademisk skoler-te fagfolk, har gjeve svært gode resultat. Studentane får møte folkemusikken gjennom nokre av dei beste utøvarane våre, og dei får sjølve prøve å framføre både musikken og dansen gjennom øvingar.

Heilt fram til i dag har akademiet halde til i leigde lokale. I 1994 kan det flytte inn i eige nybygg med undervisningslokale, konsertsal, bibliotek, lytterom, øvingsrom, kontor og pensjonatavdeling for matserving og overnatting. Det trengst no fyrst og fremst ei utviding av dei faste stillingsressursane for at Akademiet skal kunne fylle den plassen det er tiltenkt i åra som kjem.

Nemnda vil elles føreslå at det blir laga eit strengt målretta korttidstilbod både for dei som har vore ved Ole Bull Akademiet, og andre målgrupper av lærarar. Dette tilbodet bør vera ei samordning av enkelt, vel tilrettelagt undervisningsmateriale og ei direkte opplæring i bruken av det.

Tiltak: Vidare utvikling av folkemusikkstudiet på Rauland.

Folkemusikkstudiet på Rauland høyrer inn under Avdeling for estetiske fag ved Høgskolen i Telemark, og har i dag 1-årig og 2-årig tilbod i folkemusikk. Fyrste året gjev ei generell innføring i norsk folkemusikk, og er eit til-

bod for lærarar, folkemusikarar/-dansarar og søkjarar som tek sikte på yrke innafor skuleverket, allment kulturarbeid og administrasjon. Andre året legg særleg vekt på arkivarbeid og formidling av folkemusikk i skule, organisasjonar og medium. Kortkurs for lærarar i førskule og grunnskule er under utprøving. Eit hovudfagsstudium i folkemusikk er under planlegging, og i 1994 blir det tilsett ein do-sent II i folkemusikk.

Nemnda meiner det bør utviklast eit tilbod som utdannar faglærarar i musikk med folkemusikk som fordjuping/spesialisering for å møte kravet om lokale læreplanar i musikk. Det bør også utviklast deltidstudium og kortkurs for lærarar i førskule og grunnskule. FOU-midlar bør prioriterast til utarbeiding av undervisningsopplegg og produksjon av læremiddel.

Tiltak: Utbygging av folkedansstudiet ved Universitetet i Trondheim. Universitetet i Trondheim har i samarbeid med Rff-sentret bygd opp eit grunnfag i folkedans med minimale resursar; ei professor II-stilling og timelønsmidlar. Det er sterkt ønskeleg å sikre dette studietilbodet ved at det får normale resursar, og at det kan byggjast vidare ut til mellomfag og hovudfag. Hovudfaget burde bli eit hovudfag i dans allment. Det kan i så fall bli det einaste hovudfaget i dans i Norden, og eit einestående hovudfag mellom dei estetiske faga på den måten at det har røtene sine i den folkelege kulturen.

Tiltak: Tivekttalsemne i folkemusikk ved Universitetet i Trondheim. Universitetet i Trondheim har i samarbeid med Rff-sentret spesialisert seg på tilbod til deltidstudentar. Eit slikt tilbod finst for dans, og har lenge vore planlagt for musikk. Utgreiinga "Høyere utdanningstilbud i folkemusikk" frå 1991 nemner deltidstilbod som ein spesiell nisje for Trondheim, noko som i liten grad vil tevla med tilboda i Rauland. Landslaget for Spel-menn har spesielt sett behovet for eit slikt tilbod, og har teke initiativ til å få etablert det i form av eit tivekttalsemne i folkemusikk ved Universitetet i Trondheim med Rff-sentret som praktisk ansvarleg i eit nettverkssamarbeid

med Bergen lærarhøgskule. Det er eit hovudformål med emnet å gje velrøynde folkemusikarar ei utdanning som gjer dei kvalifiserte både formelt og reelt til arbeid mellom anna i skuleverket og i kommunale musikkskular. Nemnda stiller seg bak dette initiativet, og ber Kyrkje-, undervisnings- og forskingsdepartementet vurdere korleis tilbodet kan etablerast.

Tiltak: Folkemusikkundervisninga ved universitet og høgskular. Folkemusikkundervisninga ved Noregs musikkhøgskole, ved dei musikkvitskaplege institututta på universiteta og på musikkonservatoria bør styrkast og vidareutviklast.

Tiltak: Utbygging av etterutdannings-tilbod. Handlingsplangruppa meiner at etterutdanningskurs for lærarar og undervisningspersonale er eit svært viktig og naudsynt verkemiddel ved sida av dei ordinære undervisningstilboda. Samarbeid med Statens Utdanningskontor i kvart fylke er sentralt i denne samanhengen. For at slike tilbod skal ha god effekt bør dei byggje på spesialiserte læremiddel utvikla for den målgruppa eit kurs skal utdanne lærarar for. Kursa bør dessutan ha eit kompetansesenter i ryggen som kan gje råd om opplegg og kvalifisert undervisningspersonale. Handlingsplangruppa foreslår at funksjonen som kompetansesenter for etterutdanning blir lagt i eit nettverk mellom nokre sentrale utdanningsinstitusjonar som til dømes HiT, Folkemusikkutdanninga i Rauland, Ole Bull Akademiet og Rff-sentret. Ein av institusjonane bør definerast som knutepunkt med samordningsfunksjonar.

Tiltak: Alle lærestader og undervisningstilbod i folkemusikk og -dans bør ha eit nært samarbeid med lokale organisasjons- eller tradisjonsmiljø, og deltaking i slike miljø bør framhevast som eit godt grunnlag for utdanning i folkemusikk og -dans. Studentar må oppmuntrast til å ta del i slike miljø for å få best mogleg fagleg utbyte.

DELMÅL 2

Utvikling av læremiddel og fagplanar

Det trengst lokale og nasjonale læremiddel på alle nivå innafor undervisningssystemet, og det trengst at folkemusikk- og folkedanssektoren engasjerer seg og uttalar seg når det blir arbeidd med fagplanar for skuleverket.

Det er etter kvart produsert ein del undervisningsmaterieell her i landet til undervisning i folkemusikk og folkedans, og det er ein stor styrke at mykje er laga lokalt. Det verkar likevel ikkje som om det har nokon særleg stor effekt. Natureleg nok vil lokale læremiddel ha liten effekt utafor dei områda dei er laga for. Vidare kan det verke som om vi har dårleg samordning med meir generelt undervisningsmateriale, svak marknadsføring og for få opplæringstilbod for undervisningspersonale. Skulen treng ein kombinasjon av nasjonale og lokale læremiddel som er godt samordna. Det finst eit særleg behov for læremiddel på biletmedium (video o.l.), og særleg når det gjeld folkedans. Læremiddel bør bli knytte opp mot kurs. Slike kurs kan arrangerast på planleggingsdagar i samråd med Statens utdanningskontor i fylka.

Tiltak: Det bør setjast av meir midlar til støtte for læremiddelproduksjon i form av både arbeidsstipend og støtte til produksjonsutgifter gjennom tiltaksposten til Rådet for folkemusikk og folkedans. Desse midlane kan gå både til godt kvalifiserte einsildspersonar, til tiltak i organisasjonsregi og til faginstitusjonane bortsett frå Rff-sentret. Som ein del av arbeidet med å forvalte tiltaksmidlane til læremiddelproduksjon bør Rff ha eit ansvar for å samordne, hjelpe fram og gje fagleg hjelp til slikt arbeid. Institusjonen bør også ha eit ansvar for å drive og hjelpe fram kurs i bruk av dei læremidla som blir produserte, og hjelpe til med å marknadsføre dei.

Tiltak: Nemnda meiner fagmiljøet innafor folkemusikk og særleg folkedans må rustast opp til effektivt å kunna laga læremiddel på biletmedium. Rff-sentret har eit særleg ansvar her, og bør få resursar og utstyr til å kunna utnytte arkivmateriale og dokumentasjonsarbeid i slik produksjon.

Tiltak: Rff-sentret bør halde Rådet og organisasjonane orienterte om pågåande planarbeid, og såleis vera med og sikre at sektoren blir representert i fagplankomitear, blir rådspurd og blir høyringsinstans for læreplanar. Dette blir svært aktuelt ved den komande revisjonen av Mønsterplanen.

DELMÅL 3

Å gjera lokal og nasjonal folkemusikk og -dans til ein basis for musikkaktiviteten i førskulen.

Barn trekkes gjerne mot krevende og sammensatte sanger, langt utenfor den pedagogiske allfarvei, om de får mulighet til å komme i kontakt med slike typer sanger. Formidlet av voksne som tror på verdien av hva de synger - uten tanke på om dette skulle "passe" for barn eller ikke.

Jon Roar Bjørkvold i Det musiske meneske

Svært mange norske born har i dag kvar dagen sin i barnehagar og førskular. Her skjer i dag mykje av den tradisjonsformidlinga som før fann stad i familien. Repertoaret er dominert av dursongar av enklaste sort (90 %, ifølgje ei undersøking av Jon Roar Bjørkvold 1985), fjernt frå tradisjonell folkemusikk og ofte komponerte av heilt andre årsaker enn det reint musikalske.

Eldre tradisjonsberarar kan med fordel inviterast til barnehagen, men borna kan også søkje opp kjelder i lokalsamfunnet sjølve og gjera "innsamling". Den rike forteljartradisjonen som er knytt til norsk folkemusikk, bør også utnyttast, slik at fantasien til borna blir stimulert, og musikk og dans blir sett inn i ein samanheng.

Det å oppleve den levande formidlinga er svært viktig for ungane. Difor er det også viktig at barnehage-personalet sjølv har eit eigarforhold til det dei formidlar.

Tiltak: Norske folkemusikk- og folkedansstradisjonar bør danne basisen for musikkopplæringa i utdanninga for førskulelærarar.

Tiltak: Barnehagane bør ta utgangs-

punkt i lokale tradisjonar. Her bør personalet søkje prosjektmidlar, både for konkrete prosjekt i barnehagen, og til skoloring av seg sjølve.

DELMÅL 4

Å styrke musikkskulane og folkemusikkundervisninga der.

Musikkskulane og organisasjonane må samarbeide for å skapa eit miljø der ein ser dans og spel i samanheng. Organisasjonane bør verke som pressgrupper for å få i stand opplæring i offentleg regi, og for å få laga gode pedagogiske læremiddel i folkemusikk og folkedans. Det er viktig at opplæringa i musikkskulane tek utgangspunkt i den tradisjonelle, munnlege opplæringsmåten, slik at dei organisatoriske rammene ikkje fører til noka unødvendig forandring over til ein skriftleg tradisjon. Også spelemenn med reint uformell kompetanse kan nyttast som lærarar i musikkskulane.

Tiltak: Organisasjonane bør arbeide for å få til musikkskular i flest mogleg norske kommunar. Mindretalet, representanten til NFD, meiner musikkskular eignar seg godt for opplæring i folkemusikk, og at ein må arbeide for å få folkemusikken inn i musikkskulane i dei kommunane der folkemusikk er ein naturleg aktivitet.

Tiltak: Organisasjonane bør vera med og leggje til rette metodiske opplegg og finne fram til øvingsstoff. Når det gjeld folkemusikk-undervisninga i musikkskulane, er det elles ynskjeleg at tidsrammene blir utvida. Med den munnlege undervisningsforma i folkemusikk blir den vanlege undervisningstida på 22 1/2 minutt pr. elev for kort.

Tiltak: Organisasjonane må syte for at det finst tilbød der elevar frå musikkskulen kan få brukt musikken/dansen sin i eit aktivt og levande miljø.

Tiltak: Samarbeidet mellom musikkskulane og grunnskulen må styrkast, med sikte på endå meir integrert musikkundervisning. Ut frå tanken om unge som modellar for kvarandre bør elevar frå musikkskulen kunne fungere som formidlarar av folkemusikk og -dans i grunnskulen.

DELMÅL 5

Sikre løyve til å fylle eit meir folkemusikalsk innhald i musikkplanane i det vidaregåande skuleverket

Det har vore ei eiga linje for folkemusikk på Fagernes vidaregåande skule sidan 1988, og det er vedteke å starte ei linje i folkemusikk og folkedans i Valle hausten 1994. Omlegginga av det vidaregåande skuleverket - "Reform '94" - har vore oppfatta som eit trugsmål mot dette tiltaket, fordi det ikkje har vore nok fagleg breidd i planane slik dei i fyrste omgang har vore presenterte. Dette er særleg beklageleg ettersom det synest å vera meir ein tilfeldig sideeffekt enn utslag av nokon bevisst politikk, og delvis i strid med generelle mål om kultur- og tradisjonsforståing. I skrivande stund er fagplanane enno ikkje klare, men det synest klart at det trengst løyve til å drive undervisning med eit delvis anna fagleg innhald, utan at dette treng bryte med hovudprinsippa for reforma. Dette er nødvendig for at ikkje botnen skal falle ut av det hierarkiet ein no er i ferd med å bygge ut innafor vidaregåande og høgare utdanning i folkemusikk her i landet. Dei to skulane, Fagernes og Valle, ligg langt sør i landet, og det vil truleg vera plass for eit liknande tilbød i Nord-Noreg.

Tiltak: Departementet bør gje løyve til å fylle eit meir folkemusikalsk innhald i musikkfaget på VK 1 og VK 2 i det vidaregåande skuleverket.

DELMÅL 6

Etablering av fagstillingar og fagmiljø utanom skuleverket

Det trengst lokale og regionale fagstillingar og fagmiljø i institusjonar utafor undervisningssystemet som kan tilby tenester både til skuleverket, til organisasjonane og til andre. Dei kan vera knytte opp til organisasjonar eller til offentlege organ. Fagmiljøa bør kunna kombinere ei rekkje funksjonar: dokumentasjonsarbeid og arkivdrift, fagleg utviklingsarbeid, undervisnings- og formidlingsverksemd, utøving som til dømes distriktsmusikarverksemd. Desse fagpersonane bør ha tilknytning til aktive folkemusikk- og folkedansmiljø. Det er alt etablert slike fagmiljø i fleire fylke.

Det er avgjerande at kjeldestoffet i arkiv og samlingar er lett tilgjengeleg for lokale utøvarar og brukarar. Samstundes er det ein avgjerande føremon å ha samlingar med fast tilknytt fagpersonale, som kan gje rettleiing, drive vidare innsamling og yte tenester av ulike slag. Derfor bør resursane innafor større distrikt samlast om eitt arkiv. Her bør ein kunne drive regionalt utviklingsarbeid og verke som inspirasjons- og kraftsentrum for dei lokale miljøa.

Slike regionale fagmiljø og jamvel meir lokale fagmiljø bør organiserast i eit nettverk med dei nasjonale fagmiljøa, og nokre av institusjonane bør få tillagt knutepunktfunksjonar av ulike slag. Norsk folkemusikksamling i Oslo har alt knutepunktfunksjon for dataregistreringssystemet Fiol, og Rff-sentret har knutepunktfunksjon for dans. Desse funksjonane har utvikla seg som ei naturleg arbeidsdeling mellom institusjonane, ut frå naturleg spesialisering og ved at kvar institusjon skaffar seg resursar til sine spesialitetar.

Tiltak: Det bør vera eit mål for alle fylke, eller regionar der det er naturleg ut frå kulturtradisjonane, å ha fagmiljø med folkemusikk-/folkedansarkiv, opplæringsverksemd og distriktsmusikarfunksjonar for folkemusikk og folkedans.

Tiltak: Ein av dei nasjonale institusjonane bør få i oppgåve å fungere som administrativt knutepunkt i eit nettverk av nasjonale, regionale og lokale arkiv, samlingar og liknande institusjonar som ynskjer å delta.

DELMÅL 7

Halde oppe og utvikle dei nasjonale fagsentra i folkemusikk og folkedans.

Det finst fagsenter i folkemusikk og folkedans som del av eller i nær tilknytning til alle norske universitet: Norsk folkemusikksamling i Oslo, Arne Bjørndals samling i Bergen, Rff-sentret i Trondheim og Nordnorsk folkemusikksamling i Tromsø. Dei utgjer hjørnesteinane i fagmiljøet på sektoren. Dei forvaltar kvar sine samlingar som samla utgjer hovudtyngda av det innsamla folkemusikk-materialet her i landet, driv mellom anna innsamling, tenesteyting, forskning og publisering. Dei gjev viktige tilskot til undervisninga i visse fag ved universiteta

dei er knytte til, og inspirerer og tener fagmiljøa i regionane.

Tiltak: Universiteta bør syte for at desse fagsentra har rimelege arbeidsvilkår til å halde oppe funksjonane sine etter som krava frå dei regionale og lokale fagmiljøa aukar og folkemusikken får breiare plass i høgre undervisning.

Tiltak: Rff-sentret i Trondheim bør styrkast med ei fagstilling i dans, ettersom dette er einaste institusjonen her i landet med eit spesialisert ansvar for dokumentasjon, arkivdrift, forskning, utgreiingsarbeid og fagleg tenesteyting når det gjeld folkedans, og i tillegg står for undervisninga og administrasjonen av grunnfaget i folkedans ved Universitetet i Trondheim og har det faglege ansvaret for den norske delen av tvektaltsemnet i folkedansinstruksjon ved Agder Musikkonservatorium.

Mindretalet, representanten til NFD, sluttar seg ikkje til dette punktet.

3.3.3

Nærings- og formidlingsverksemd

Mål:

Å leggje tilhøva til rette for at fleire, både utøvarar og ulike typar fagfolk, kan gjera folkemusikk og/eller folkedans til eit brukbart levebrød i eit naturleg samarbeid med det frivillige miljøet og på ein måte som tener folkemusikken og folkedansen si sak. Dette bør skje i samarbeid med næringslivet og offentlege etatar.

DELMÅL 1

Auke bruken av folkemusikkutøvarar og dansarar, både profesjonelle og amatørar, i sceneframføringar, i aktuelle medium, i miljøskapande arbeid, i kulturutveksling og internasjonalt kulturarbeid.

DELMÅL 2

Få fleire arbeidsplassar innafør opplæringsverksemd og miljøarbeid

DELMÅL 3

Sikre instumentbygginga

DELMÅL 4

Betre vilkår for forlagsverksemd

DELMÅL 5

Betre presentasjonen av folkemusikk og -dans innafør reiselivet

DELMÅL 6

Utnytte dei internasjonale folkemusikk- og folkedansfestivalane som resurs i arbeidet for norsk kulturarv

Bakgrunn

Denne handlingsplanen ser næringsverksemd som ei svært vesentleg og stadig viktigare side ved arbeidet for folkemusikk og folkedans. Det er velkjent at enkelte topputøvarar har musikken sin som eit vesentleg inntektsgrunnlag - det går heilt attende til spelemennene i det gamle bondesamfunnet. Likevel har næringsverksemda knapt vore framstilt som noka viktig side ved arbeidet for folkemusikk og folkedans, og svært lite har vore gjort for å leggje tilhøva til rette for det. Dei seinaste åra har mellom andre Norsk Folkemusikk og Danselag arbeidd ein del med å leggje til rette tilbod for gode utøvarar, og har hausta gode erfaringar på den måten at tilbodet om oppdrag har auka. Dette arbeidet syner at det er stor trong for ei slik formidlingsteneste. Oppgåvene er likevel så omfattande at det ikkje let seg gjera utan å etablere ei meir profesjonell teneste.

Det er nemnda sitt inntrykk at den typisk sjølvstendig næringsdrivande innafør folkemusikk og folkedans tek inntektsgrunnlaget sitt frå fleire aktivitetar, og at han eller ho driv aleine.

DELMÅL 1

Auka bruk av folkemusikarar/-dansarar ved konsertverksemd

Den berande krafta i folkemusikk- og folkedansarbeidet er utøvarane. Dei er tradisjonsberarane og formidlarane, og det er viktig å leggje tilhøva til rette for at både nybyrjarar, gode amatørar og profesjonelle utøvarar får inspirerende og utviklande oppgåver. Ein lekk i dette arbeidet er å auke oppdragsmengda både når det gjeld gratisinnsats på amatørnivå og betalte oppdrag på profesjonelt nivå i Noreg og utlandet.

Rikskonsertane:

Handlingsplangruppa trur at hovudtyngda av konsertverksemda her i landet vil vera avhenging av tilknytting til Rikskonsertane. Dels har vi institusjonen si eiga konsertverksemd, dels formidlingstenesta som Norsk Musikantbruk er i ferd med å byggje opp. Konsertverksemda har musikken som basis, men vi ser dans som ein naturleg del utan at vi presiserer det i alle formuleringane nedanfor.

Rikskonsertane har vorte ein viktig oppdragsgjevar for folkemusikarar og folkedansarar og har vore med og lagt grunnen for solistkarrierar. Slik har rikskonsertane gjennom mange år gjort ein fin innsats for folkemusikken, ikkje minst fordi einskilde medarbeidarar med stor interesse og entusiasme for folkemusikken har engasjert seg sterkt på feltet.

Frå folkemusikksektoren opplever ein likevel at engasjementet har vorte mindre og teke andre former i det siste. Ei side ved dette er det prisverdige gjennomgåande ynsket om grensebryting og samarbeid mellom sjangrar. Folkemusikkmiljøa ser òg positivt på dette, og det finst mange døme på initiativ i denne retninga frå miljøet sjølv, men diverre er det fare for at denne ideen no tek ein så stor del av produksjonen at han står i fare for å bli ein klisje. Folkemusikkmiljøet meiner at folkemusikken produsert på eigne premisser bør dominere i produksjonen, og at det finst utømmelige resursar for kreativ programskaping for dei som kjenner miljøet og stoffet godt. Slik sett er det unødvendig å ty til grensebryting som ein lettvinnt ytre effekt. Grensebryting bør ha som eit klart mål å vise viktige samanhengar.

Rikskonsertane har hatt det som politikk å søkje etter musikkarbeidarar med brei, allmenn musikkbakgrunn fordi ein er redd for den fragmenteringa spesialmedarbeidarar innafør ulike musikkshangrar kan føre med seg. Desentraliseringa av produksjonen har gjort spesialiserte stiltingar endå vanskelegare. Om vi analyserer denne situasjonen meir nøye, ser vi at folkemusikken kjem spesielt dårleg ut med eit slikt utgangspunkt. På grunn av den svært svake plass folkemusikken har i musikkutdanninga, har musikkarbeidarar med brei, allmenn musikkbakgrunn vanlegvis svært liten eller ingen bakgrunn i folkemusikk. Han/ho har likevel

ein god bakgrunn i eit rimeleg breitt spekter av andre musikkformer. Jazz og rock har vore i ein liknande situasjon, og har teke konsekvensen av det. Gjennom godt politisk arbeid har begge desse sektorane oppnådd ordningar i tilknytning til Rikskonsertane som gjer at dei kjem langt betre ut enn før. Rock har fått ein eigen konsulent ved Rikskonsertane, og Norsk Jazzscene har inngått eit samarbeid med Norsk Musikantbruk, slik at denne avdelinga av Rikskonsertane kjøper produksjonar direkte av Jazzscenen.

Regjering og Storting har i mange samanhengar sagt at folkemusikken skal ha ei klart prioritert stilling, både generelt og i tilknytning til Rikskonsertane. I realiteten er folkemusikken den musikksgang-eren som Rikskonsertane klart står svakast rusta til å arbeide for, og det er eit dårleg utgangspunkt for prioritering jamvel om viljen nok er der.

Tiltak: Rikskonsertane bør halde oppe og eventuelt styrke folkemusikktiltaka, ved større innsats i å arbeide fram folkemusikkproduksjonar med hovudvekt på tradisjonelle, "autentiske" former. Rikskonsertane bør hente inn fagkompetanse frå det aktive folkemusikkmiljøet når dei skal utvikle konsertproduksjonar.

Formidlingsteneste:

Norsk folkemusikk og dans treng ei profesjonell formidlings-teneste som kan hjelpe til med å trygge oppdragsmengda for dei som ynskjer å ha dette som heiltids- eller deltidsarbeid, og ikkje minst vera aktivt med på å skaffe oppdrag til rekruttar. Ei anna viktig oppgåve for denne tenesta bør vera å skaffe oppdrag til lag og grupper som ynskjer å ha program eller programinnslag på tilskipingar i Noreg eller i utlandet. Utviklinga av slike tilbod har vore og er ganske tilfeldig i folkemusikkmiljøet. Det gjev ustabile arbeidstilhøve og ikkje minst svært ulike økonomiske forhold. Arbeidet med folkemusikk-formidling må byggjast opp frå grunnen av, og bør truleg innehalde fleire tenester enn berre marknadsføring og sal.

Ei styrking av tilboda om både ubetalte utviklingsoppgåver, kulturutveksling og betalte kvalitetsprogram kan truleg vere med på å auke interessa for aktiv utøving, og kan også skapa fleire arbeidsplassar innafor folkemusikk og dans.

Tiltak: Det må etablerast ei eiga formidlingsteneste for folkemusikk og -dans som kan formidle oppdrag og auke oppdragsmengda i Noreg og utlandet for profesjonelle utøvarar og amatørar. Tenesta må omfatte kulturutveksling, utviklingsoppgåver og program av høg kunstnarleg kvalitet, og slik auke interessa for aktiv utøving og skapa fleire arbeidsplassar innafor folkemusikk og -dans. Det er naturleg at organisasjonane som står bak tiltaket, tek kontakt med styresmaktene med sikte på å etablere eit samarbeid, slik at formidlingstenesta også kan tene offentlege interessar.

Kunstnarstipend:

Statens kunstnarstipend og garantiinntekta for kunstnarar har i prinsippet alltid vore opne for utøvarar av folkemusikk og -dans, og er det framleis i dag, men frå 1988 har ein likevel funne det nødvendig med ein eigen stipendkvote for folkekunst. Desse stipenda blir fordelte av ein eigen komite, med p.t. to treårige arbeidsstipend og 110.000 kroner til årleg fordeling i reisestipend. I skrivande stund er det ingen ledige arbeidsstipend.

Tiltak: Nemnda gjer framlegg om at talet på arbeidsstipend innafor folkekunst bør aukast til tre, slik at ein har eitt stipend til fordeling kvart år.

Dessutan ber ein om å få oppnemnt ein representant for folkemusikk i komiteen for musikk som tildeler dei ordinære kunststipenda og garantiinntektene.

Organisasjonane bør ha ansvar for å informere om ordningane.

DELMÅL 2

Å få fleire arbeidsplassar innafor opplæringsverksemd og miljøarbeid

Talet på arbeidsplassar innafor folkemusikk- og folkedansfeltet har vore raskt stigande dei siste åra. Likevel er det truleg grunnlag for langt meir, og ikkje minst i ei tid med stor arbeidsløyse bør dette vera eit felt å satse på.

Tiltak: Nemnda vil oppmode lag og organisasjonar om i større grad enn tidlegare å søkje tiltaksmidlar frå kommunar og fylkeskommunar for å få etablert nye arbeidsplassar innafor folkemusikk og -dans, og vil oppmode

næringsstyra eller andre som handsamar slike søknader, om å sjå med velvilje på dei planane som blir lagde fram.

Tiltak: Ein hjørnestein innafor dei fleste arbeidsplassar som driv med opplæring, er dei kommunale musikkskulane. Nemnda vil difor oppmode lag og organisasjonar om i størst mogleg grad å nytte musikkskulane, eller presse på for å få dei til å gje tilbod i folkemusikk og -dans.

DELMÅL 3

Sikring av instrumentbygginga

Noreg har lange tradisjonar når det gjeld bygging av folkemusikkinstrument, både feler, hardingfeler og eldre instrumenttypar. Det er viktig at mest mogleg av denne kunnskapen blir ført vidare inn i framtida. Men nemnda vil særleg streke under at me har eit viktig ansvaret når det gjeld å vidareføre kunnskapen om korleis ein byggjer **hardingfele** og **langeleik**. Desse instrumenta har ei sterk tyngd i tradisjonen, og har eit særleg norsk preg. Vidare finst det norske variantar av folkemusikkinstrument som munnharpe, lur, bukkehorn, seljefløyte, ulike slag trefløyter, harpe, lyre o a. Det er heilt avgjerande for ein levande folkemusikktradisjon at det finst fagfolk som kan vidareføre desse handverkstradisjonane. Det bør også finnast såpass mange som driv innafor denne bransjen at det finst eit fagmiljø. Dessutan er det lokale variasjonar og tradisjonslinjer å ta vare på. Ikkje sjeldan er det kunnskapar som har følgt og høyrte til innafor same familien i fleire generasjonar (t.d. Helland/Steintjønndal-slekta når det gjeld hardingfelebygging).

Tiltak: Nemnda meiner at tilhøva bør leggjast til rette slik at det innafor større regionar finst instrumentmakrar som kan dekkje behovet for både nybygging og reparasjon av hardingfeler. Vidare bør ein sikre at det finst instrumentbyggjarar som tek vare på bygging og reparasjon av dei eldre folkemusikkinstrumenta våre. Spesielt viktig er det å sikre bygginga av langeleikar i Valdres, dreining av trefløyter i Gudbrandsdalen, Numedal og Telemark, og munneharpesmiinga i Setesdal.

DELMÅL 4*Betre vilkår for forlagsverksemd*

Det har vorte gjeve ut mykje folkemusikk på plate og kassett dei siste 20 åra. Dette er ikkje minst på grunn av at det har vore etablert fleire plateselskap som har spesialisert seg på å gje ut folkemusikk. I fyrste rekkje er dette plateselskapa Heilo Musikkproduksjon og Buen Kulturverkstad, som har gjort eit pionerarbeid på dette området. Tidlegare var fonogram med folkemusikk primært knytte til dei store internasjonale selskapa, der det må nemnast at NRK i samarbeid med RCA gav ut ein svært verdfull serie med norsk tradisjonsmusikk i 1960-åra. I seinare tid har det kome fleire selskap kring i landet som har spesialisert seg på fonogram frå den regionen der selskapet ligg.

I seinare tid har ein del utøvarar gjeve ut sine egne plater og kassettar. Dette er eit resultat av at teknikken har gjort det lettare å produsere fonogram av høg kvalitet, samstundes som utøvarane har vorte meir teknisk kyndige. Det er sjølvsagt svært verdfullt fordi ein får fleire utgjevingar, men det kan samstundes svekkje dei etablerte selskapa, som i regelen utfører arbeidet på ein meir profesjonell måte. Norsk Kassettavgiftsfond og Innkjøpsordninga for norske fonogram har vore viktige tiltak for å kunne arbeide som selskap innafor denne bransjen. Dette er finansieringskjelder som bør styrkast for folkemusikken sin del. Utan desse finansieringskjeldene ville mange viktige fonogram ikkje ha sett dagens lys.

Tiltak: Det er heilt avgjerande for produksjonen av norske folkemusikkfonogram at storleiken på Norsk Kassettavgiftsfond blir halden oppe i åra framover.

DELMÅL 5

Betre presentasjonen av folkemusikk og -dans innafor reiselivet. Utvikle modellar for å utnytte folkemusikk og folkedans i reiselivsnæringa på måtar som tener sektoren og styrkjer lokal næringsverksemd.

Folkemusikk og folkedans har i nokon mon vore brukte som eit verkemiddel i reiselivsverksemd. Det mest vanlege er og har vore at folkedanslag har hatt

framsyningar for turistar som ei inntekt for lagsarbeidet, vi kan til dømes nemne folkeloreframsyningane til Bondeungdomslaget i Oslo. Det finst museum som har marknadsført seg med folkemusikk og folkedans, som Valdres Folkemuseum og Norsk Folkemuseum, men vi har òg døme på folkeloreframsyningar som privat næringsverksemd, som ved Fana Folklore og ved Sylvartun i Setesdal.

Det har vore eit stort problem å finne gode nok modellar for utnytting av folkemusikk og folkedans i reiselivsnæringa på ein positiv måte. Med den arbeidslivssituasjonen vi har i dag, burde det vera ideelt for lokale miljø å byggje opp ungdomsgrupper som kan ha folkemusikk- og folkedansframsyningar som sommararbeid. Vi ser at Epcot-senteret i Florida har gjeve spennande og ettertrakta arbeid for ein del norsk folkemusikk- og folkedansungdom. Trass i at det er temmeleg mange negative drag ved opplegget, ser det ut til at det likevel har inspirert fleire i retning av vidare karriere.

Det burde vera mogleg å få til inspirende ungdomsmiljø som samla ungdom frå eit tradisjonsdistrikt eller eit fylke til sommarleirar ved ein del norske turist-senter. Ein kunne til dømes kombinere framsyningsverksemd som gjev ein viss økonomisk gevinst, med opplærings- og utdanningsverksemd. Kanhende ville det vera mogleg å få støtte frå sysselsetjingsmidlar til slike opplegg.

Tiltak: Nemnda rår til at ein organisasjon eller institusjon stiller seg som initiativtakar og pådrivar for å få i gang pilotprosjekt ein eller to stader i landet. Pilotprosjektet bør utviklast i samarbeid mellom fagfolk frå folkemusikkmiljøet og reiselivsnæringa på grunnlag av resultat frå ei undersøking om dette.

DELMÅL 6

Utnytte dei internasjonale folkemusikk- og folkedansfestivalane som resurs i arbeidet for norsk kulturarv.

Dei internasjonale folkemusikk- og folkedansfestivalane er eit etter måten nytt trekk i vårt land. Førde- og Telemarksfestivalen har på gledeleg kort tid greidd å skaffe seg bra økonomiske fundament i

form av offentlig støtte. Både desse festivalane arbeider i nær samværknad med utøvar- og fagmiljøet, og har som formål både å formidle norsk folkemusikk og -dans til eit større publikum, og å vera ein arena for norske folkemusikk- og folkedansutøvarar.

Det er likevel ulike syn i folkemusikkmiljøet på korleis festivalane kan verke inn på lengre sikt, slik det mellom anna kjem til uttrykk i debattinnlegga trykte i Norsk folkemusikklags skrifter nr 8 1994. Det kan generelt bli eit problem for folkemusikk- og folkedanssektoren at det offentlege prioriterer store midlar til tiltak i utkanten av det som er sentrale behov for sektoren, fordi dei viser godt att og har stor appell. Det blir særleg vanskeleg dersom det tek bort midlar frå viktigare, men mindre synlege tiltak. Difor ser nemnda det viktig å presiere to poeng:

Dei internasjonale folkemusikkfestivalane er ikkje utan vidare sentrale tiltak for kjernen i det norske folkemusikk- og folkedansarbeidet, men kan i mange høve verke som ein døropnar for nye publikumsgrupper inn i folkemusikkmiljøet. Når dei blir vurderte som folkemusikktiltak, er det viktig at ein ser konkret på korleis og i kva mon dei har positiv effekt for sektoren.

Når norsk tradisjon får ein sentral plass i festivalane og blir presenterte på ein god måte, kan festivalane vera viktige arenaer for norske utøvarar. Dei er viktige både på grunn av dei oppdraga dei gjev, og det høvet dei gjev utøvarane til å marknadsføre seg både innanlands og utanlands. Slik er dei viktige element i næringsverksemda på sektoren.

Tiltak: Festivalane bør kontinuerleg vurdere korleis dei fungerer for den norske folkemusikk- og folkedanssektoren, og leggje vekt på å gje norsk tradisjon god presentasjon og sentral plass.

3.3.4

Offentleg rom

Mål:

Sikre at folkemusikken og folkedansen får ein rimeleg plass i det offentlege rommet og kan stå fram på eigne premisar.

DELMÅL 1

Få meir folkemusikk- og dansestoff i aviser/massemedium.

DELMÅL 2

Meir profesjonelt tilhøve til massemedium.

DELMÅL 3

Meir folkemusikk og folkedans i radio og TV.

DELMÅL 4

Sikre utgjeving av kjeldesamlingar.

DELMÅL 5

Styrke formidlinga på biblioteksektoren.

DELMÅL 6

Styrke formidlinga på museumssektoren.

Bakgrunn

Folkemusikken og -dansen har tradisjonelt vorte formidla innfor eit sakkyndig miljø som på same tid har vore både kontrollerande og inspirerande for utøvarane. Vi ser no at nye former, både når det gjeld samvær og kommunikasjon ved hjelp av ulike medium, gjev store utfordringar i det å nå nye brukargrupper, og i det å ikkje tape i konkurransen med andre yrtings- og samværsformer. Dersom vi har tru på at nedervde tradisjonsformer har noko å gje nyare slekter, må vi lære oss å bruke dei kommunikasjonsformene som er rådande i vår eiga tid, og syne at tradisjonsmusikken og -dansen gjev meningsfull livsyttring i alle aldrar også i vår tid.

Folkemusikk- og folkedanssektoren kan inspirere mediefolk til å interessere seg for og la seg påverke av folkemusikk og folkedans som kunstnarlege uttrykk. Det har alt vore halde fleire opplevingsseminar for mediefolk, og ein burde arbeide med å få eit spekter av verkemiddel og opplegg som kan tene dette formålet.

Landslaget for Spelemenn og Ole Bull Akademiet har spesielt engasjert seg i slikt arbeid, og det er naturleg at dei får eit særleg ansvar for å halde det oppe og utvikle det vidare i samarbeid både med andre organisasjonar og med nettverket av faginstitusjonar.

44 prosent av dei spurde i spørjeundersøkinga svara at radio/TV hadde størst innverknad på valet deira av musikk- og danseformer.

Sett ut frå alder fordelte dei seg slik: 33 prosent i aldersgruppa over 60 år, og 51 prosent i den viktige rekrutteringsgruppa 15-25 år. Tendensen tyder på at denne innverknaden kjem til å bli større og større i åra som kjem.

Dess meir nedslåande er det at dei som legg mest vekt på innverknaden frå radio/TV, er dei som i minst grad reknar norsk folkemusikk og -dans som sine musikk- og danseformer. Her ligg såleis ei hovudoppgåve for folkemusikk- og folkedansarbeidet i åra som kjem.

Heilt frå starten var det meininga at NRK skulle sikre nasjonale kulturytringar. Folkeopplysningstanken stod høgt. Difor er folkemusikkhalvtimen eit av dei eldste programma i NRK. I nyare tid har det offentlege gjeve frå seg så godt som all styring med radio/tv. Det er difor truleg ingen farbar veg å prøve å få tilbake tilstandar der statlege kulturprioriteringar styrer programverksemda. Nemnda vil likevel leggje fram nokre ynske om programverksemda, særleg i NRK. I tillegg må det offentlege gjera det lettare å gje ut eigenproduksjonar som kan bli brukte av både lyd- og bilemedium, på lokalt, regionalt og nasjonalt plan.

DELMÅL 1

Få meir folkemusikk- og dansestoff i aviser/massemedium.

Tiltak: Skrive om folkemusikk og -dans i avisene også når det ikkje er usemje i folkemusikkmiljøet, som til dømes meldingar av bøker, kassetar/CD-ar og andre folkemusikkutgjevingar.

Tiltak: Opplevingskurs for mediefolk.

Tiltak: Utdanningskurs for etablerte mediefolk som ein del av undervisninga på Journalisthøgskulen?

DELMÅL 2

Meir profesjonelt tilhøve til massemedium.

Tiltak: Mediekurs for organisasjonsfolk.

Tiltak: Senter for produksjon av undervisningsmateriell/ motivasjonsmateriell/ dokumentasjon/ program til lokal-TV.

DELMÅL 3

Meir folkemusikk og folkedans i radio og TV.

Nemnda vil gjerne gje ros til folkemusikkredaksjonen i NRK radio for alt arbeidet som er gjort der gjennom mange år,

■ P1 for god ivaretaking av den tradisjonelle folkemusikken,

■ P2 for nye vinklingar og forsøk på å nå nye lyttarar.

Folkemusikkredaksjonen ligg i dag under Kulturkanalen P2, og i sendetid synest han å ha kome bra ut av omorganiseringa av institusjonen. Runddansen ("gamaldansen") er lagd til Noregskanalen P1, og har fått litt innkorta fast sendetid. Etter nemnda si meining er det uheldig at denne kanalen er vorten heilt utan faste postar med eldre folkemusikk. Det siste gjeld også Petre, NRK fjernsynet og dei kommersielle radio- og TV-stasjonane.

Tiltak: Nemnda vil be NRK om å gje betre plass til folkemusikk-innslag i Noregskanalen P1. Dette kan gjerne vera innslag der forma er overordna innhaldet, i den forstand at det overordna målet er at lyttarar av Noregskanalen også blir vane med å høyre vår eigen folkemusikk, i tradisjonell eller eksperimentell form. Nemnda vil også be NRK om at distriktskontora framleis får høve til å utforme sine eigne musikkprofilar uavhengig av nasjonale prioriteringar.

Tiltak: Nemnda vil be folkemusikkmiljøet vera ein meir aktiv medspelar når det gjeld idear til og samarbeid om folkemusikkprogramma i Kulturkanalen P2.

Tiltak: Nemnda vil be NRK Petre og dei kommersielle radiostasjonane om

å gje meir plass for folkemusikkinns- lag i sine sendingar, både for å venja lyttarane til å høyre slik musikk, og også fordi me trur det er eit større po- tensielt publikum for slik musikk enn det programskaparane ofte tenkjer seg.

Tiltak: Nemnda vil be både NRK og dei kommersielle TV-selskapa om å leggje inn regelmessige tilbod med fol- kemusikk og -dans, runddans og rund- dansmusikk. Som idear kan nemnast tevlingar i folkemusikk og -dans, fol- kemusikk som avslutning på TV-kvel- den, NM i halling/lausdans...

Tiltak: Nemnda vil generelt oppmode heile folkemusikk- og folkedansmiljøet om å skrive brev direkte til media og/eller lesarinnlegg i avisene og be om betre mediedekning av norsk folkemu- sikk og folkedans.

DELMÅL 4

Sikre utgjeving av kjeldesamlingar.

Noreg har store skattar av innsamla fol- kemusikk- og folkedansmateriale lig- gjande i arkiv og samlingar. Det har vore lagt ned eit stort arbeid for å gjera slikt materiale meir tilgjengeleg, og spesielt sentrale delar direkte tilgjengeleg for eit større publikum gjennom ulike satsingar og prosjekt. Vi nemner nokre døme:

- Feleverket blir eit stort standardverk med transkripsjonar på høgt fagleg ni- vå av den eldre slåttemusikken på vanleg fele.
- L.M. Lindemans vidgjetne samling på godt over 3000 utrykte folkemusik- knedteikningar frå 1800-talet er under gjennomarbeiding for publisering.
- NRK har ei særleg verdfull og gamal samling lydopptak med uvanleg god lyd kvalitet, og arbeider med å gje ut ein CD-serie med eit representativt ut- val folkemusikk frå samlinga.

- Norsk folkemusikksamling i Oslo har i samarbeid med andre arkiv utvikla registreringsprogrammet "Fiol" for folkemusikk og folkedans. Det er i ferd med å bli ein nordisk standard for arkiva på sektoren og ein stor registre- ringsinnsats blir gjort for å lette bru-

ken av arkivmaterialet i både sentrale og lokale arkiv.

- Rff-sentret har ei stor samling folke- dans på 8 mm og 16 mm film som bør overførast til video for å vera lettare tilgjengeleg for bruk.

Tiltak: Nemnda vil stø opp under desse nemnde prosjekta, og vil oppmode det offentlege om å halde opp og auke støtta si til slike prosjekt og tiltak, og til å publisere og gjera tilgjengeleg innsamla materiale i det heile. Nemnda ber arkiva vurdere om det bør lagast klarare reglar som avgren- sar klausuleringa av innsamla materi- ale.

DELMÅL 5

Styrke formidlinga på biblioteksektoren.

Biblioteka er ein av dei mest besøkte kulturinstitusjonane i landet. Både barn og vaksne bruker biblioteka stadig meir. Norske bibliotek har fleire millionar be- søk kvart år. Alle kommunar og fylkes- kommunar driv lovfasta bibliotekverk- semd. Tenesta er gratis for publikum. Fleire bibliotek har musikksamlingar til allmenn bruk. Dette gjeld samlingar både av notar, litteratur og lydopptak. Gjen- nom eit godt innarbeidd samarbeid har alle folkebibliotek tilgang til alt stoff som folkebiblioteksektoren rår over, og gjennom ei støtteordning frå Norsk kul- turråd tek ei stor mengd folkebibliotek kvart år imot om lag 50 lydopptak av norske produksjonar, av desse er 10-20 % folkemusikk. I tillegg kjøper folkebi- blioteka sjølve inn musikk.

Tiltak: Nemnda vil peike på den sen- trale rolla biblioteka spelar i kultur- formidlinga, og oppmodar folkebiblio- teksektoren om å leggje vekt på å gje folkmusikken ein breiare plass i for- midlingsarbeidet sitt, både gjennom utstillingar, innkjøp, eigne arrange- ment og anna verksemd.

DELMÅL 6

Styrke formidlinga på museumssektoren.

Ved ein del av dei kulturhistoriske mu- sea i landet vårt er det samlingar av fol- kemusikkinstrument, bilete og annan do- kumentasjon om norske folkemusikk- og

folkedanstradisjonar. Dei største sam- lingane finn ein ved Norsk Folkemu- seum, Historisk Museum i Bergen og Maihaugen på Lillehammer. Men også ved lokale og regionale museum finst det rike og verdfulle samlingar som blir nyt- ta i samband med både faste og mellom- bels utstillingar. Valdres Folkemuseum har folkemusikk og -dans som spesial- felt, og har ei permanent, eiga utstilling om emnet. Denne sida av formidlinga av norsk folkemusikk og folkedans er svært sentral i ei tid då dei fleste musea kan sy- ne til auka besøkstal, ikkje minst på grunn av auka turisme og ei generelt au- kande interesse for den norske kulturar- ven vår.

Ringve Museum i Trondheim er det ei- naste instrumentmuseet i landet med gjenstandar frå ulike delar av verda. Her burde norske folkemusikkinstrument ha ein viktig plass. Andre institusjonar er under oppbygging: Teknisk Vitenskape- lig Dokumentasjonssenter for Musikk- instrumenter (TVD) er etablert i Moss, og ved Ose kulturverkstad i Setesdal har ein bygd opp ei samling norske folkemu- sikkinstrument - "Folkemusikkmuseet".

Tiltak: Nemnda vil peike på det viktige formidlingsarbeidet som blir gjort i dei kulturhistoriske musea i samband med utstillingar om norsk folkemu- sikk og -dans, og vil oppmode desse in- stitusjonane om at det blir lagt vekt på å gje folkemusikken og -dansen ein brei plass i faste og mellombels utstil- lingar. Dette kan gjerast på ulike må- tar, i form av gjenstandar, gjerne sa- man med audio-visuelle verkemiddel, men også knytt til tilskipingar med ak- tive utøvarar.

3.3.5

Samarbeid/organisering

Mål:

Syte for at dei ulike greinene av arbeidet for og med folkemusikk og folkedans er rimeleg samordna og finn gode former for samarbeid.

DELMÅL 1

Arbeide for gjensidig respekt og forståing mellom organisasjonane i miljøet.

DELMÅL 2

Arbeide for ei klårare fordeling av arbeidet.

DELMÅL 3

Målgrupper utafor organisasjonane.

DELMÅL 4

Utteksling over landegrensene.

Bakgrunn

Folkemusikken og folkedansen må ha vokstergrunnen sin i ei brei, frivillig og entusiastisk grasrot der både organiserte og uorganiserte har sin plass. Samstundes må det finnast store grupper topputøvarar frå alle delar av landet. Her er det snakk om både slike som har folkemusikken og -dansen som levebrød, og slike som har andre yrke. Endeleg må folkemusikken og -dansen ha eit fagmiljø i ryggen. Fagfolk må finnast på alle nivå, og det må finnast plass for folk både med formell utdanning og folk med sterk realkompetanse utan formell utdanning.

Berre om grasrota, topputøvarane og fagmiljøa med alle sine greiner samarbeider, hjelper kvarandre fram og viser respekt for kvarandre kan folkemusikken og folkedansen bli ei kulturell kraft i det norsk samfunnet. På same tid er det gjennom ein kritisk, open og ærleg dialog mellom sektorane, der ulike perspektiv blir sette opp mot kvarandre, at emnet blir ein levande og aktuell del av kulturdebatten i samtida.

1900-talet fram til om lag 1980 har på mange måtar vore folkemusikken sin "organisasjons-tidsalder". Det er organisasjonane som har vore dei viktigaste arenaene for bruk, og som gjennom tiltak og aktivitetar langt på veg har styrt innhald og utvikling.

Dei siste åra har det så vore ei sterk utbygging av institusjonar som arbeider med folkemusikk og -dans. Mykje tyder på at vi no er på veg mot folkemusikken sin "institusjonstidsalder". Ei viktig utfordring i åra som kjem, blir difor å få til eit planlagt og organisert samarbeid mellom organisasjonane og dei nye institusjonane på folkemusikk- og folkedanssektoren.

DELMÅL 1

Arbeide for gjensidig respekt og forståing mellom organisasjonane i miljøet.

Spørsmålet om kva som har ein rettkommen plass i omgrepet folkemusikk og folkedans, har vore eit sentralt spørsmål som har skilt organisasjonane. Eitt av spørsmåla har vore Noregs Ungdomslag sin dels rekonstruerte, dels komponerte songdans. Denne er sjølv sagt svært problematisk innafor ein fagleg definisjon av omgrepet folkedans. NU etablerte vidare eit repertoar av turansar, som i all hovudsak er samla frå norske lokalmiljø, men som har vore brukte som ein nasjonal samværsdans. Seinare tok organisasjonen i bruk songleikar på liknande vis. På 1970-tallet kom det som Jan Petter Blom (J.P. Blom: "Hva er folkemusikk" i Aksdal og Nyhus: Fanitullen, Oslo 1993) kallar regionalismen, med vektlegging på lokaltradisjonar og aukande press på å få runddans-tradisjonane inn i folkemusikk-omgrepet.

Denne planen tek mål av seg til å leggje grunnlag for ei forståing mellom aktørane i folkemusikk- og folkedans-miljøet for at omgrepa er mangetydige, og at ein ikkje treng å ha same tolking og definisjon av omgrepa for å kunne arbeide for felles sak. Planen føreset også at det finst mange vegar fram mot eit mål, og mange måtar å arbeide på. Formålet med forståinga er å skape klima for samarbeid og forståing for ulike arbeidsmåtar, ikkje dempe eller sjå bort frå kjeldekritikk, faglege vurderingar eller prioriteringar mellom former av ulik alder, bakgrunn eller kvalitet. Nemnda trur knapt det er tenleg med definisjonar eller lange opprekningar av akseptable former, men vil slå fast denne prinsipielle haldninga: KJERNEN I NORSK FOLKEMUSIKK OG FOLKEDANS ER SLÅTTESPELET, BYGDEDANSEN OG DEI ELDSTE SONGTRADISJONANE.

Tiltak: Det må arbeidast for at organisasjonar og miljøet i praktisk arbeid aksepterer at det ligg ulike tydingar i omgrepa folkemusikk og folkedans. Dei sentrale ledda i organisasjonane har eit særskilt ansvar for slikt haldningsarbeid.

Representanten til NFD meiner det er viktig i kulturpolitisk samanheng at folkemusikkomgrepet er avgrensa.

DELMÅL 2

Arbeide for ei klårare fordeling av arbeidet

Ein må rekne med at det alltid vil finnast organisasjonar og institusjonar som delvis arbeider på same felt, og i slike tilfelle er det viktig å koma fram til gode arbeidsdelingar. Folkemusikk- og folkedanssektoren har dei siste tiåra etablert ein vesentleg formell fagkompetanse innafor sitt felt, med fleire sterke fagmiljø og ei rekkje frittstående høgt kvalifiserte personar. Likevel opplever handlingsplangruppa at nye fagplanar og utgreingar blir godkjende av offentlege instansar utan at dei har klar spesialkompetanse på feltet, og utan at fagmiljøet på sektoren blir rådspurt eller får planar og utgreingar på høyring. Dette er svært uheldig både fordi det offentlege ikkje får kontrollert om nye tiltak er seriøse nok, og fordi det lett skapar dårleg samarbeidsklima. Styringsprinsipp og avtalt arbeidsdeling må likevel ikkje hindre entusiastiske og handlekraftige miljø i å skapa nytt så lenge det er fagleg velfundert og ikkje på destruktiv måte tevlar med likearta tiltak som alt er etablerte.

Eit døme på uklar arbeidsfordeling er det etter nemnda si meining når private samarbeidsorgan får fordelingsansvar for offentlege midlar, slik Norges Sang- og Musikkråd har hatt dei siste åra.

Tiltak: Nemnda vil be Rådet for folkemusikk og folkedans arbeide for at planar og utgreingar kjem ut på høyring til relevante fagmiljø.

Tiltak: Vi må sikre at resursane til nasjonale fagmiljø blir konsentrerte om å byggje opp fagleg sterke, klart spesialiserte og berekraftige institusjonar som gjev ein balansert og avansert heilskap.

Tiltak: Dersom Kulturdepartementet ikkje ynskjer å fordele midlane mellom dei ulike frivillige organisasjonane, bør Norsk kulturråd stå for denne fordelinga.

DELMÅL 3

Målgrupper utafor organisasjonane.

I nyare tid har folkemusikken og folkedansen i stor grad levd sitt liv innafør organisasjonane og fagmiljøa. Dersom slik kultur i større grad skal bli allemannseige, må desse grensene sprengast, og musikken og dansen må spreia til folk flest. Det er viktig for organisasjonane og miljøa å ha ei open og inkluderande haldning overfor dei som kan ha interesse av å ta del i folkemusikk- og folkedansarbeid. Organisasjonane har eit spesielt ansvar for kursverksemd, og for å lage bruksmiljø der folk kan bruke det dei har lært. Som bruk kan ein rekne både speling, synging, dansing og lytting. For dei som ikkje har slåttetradisjonar, byggedanstradisjonar eller gamle songtradisjonar levande i sitt lokalmiljø, blir det viktig å kunne bruke stoff som ikkje er berre lokalt/regionalt, men som er nokså likt over heile landet. På dansesida tenkjer ein her på turdansar, songdansar og runddans, på musikksida på runddansspel (gammaldansmusikk) og turdansspel. Slikt stoff er også viktig for fellessamvær mellom folk frå ulike landsdelar. Nemnda meiner at dei lokale/regionale formene i dans, song og spel fyrst og fremst bør førast vidare der dei høyrer heime.

Tiltak: Organisasjonane sentralt må ta ansvaret for å plante det gode samarbeidsklimaet på sentralt hald, vidare nedover i organisasjonane, til fylkeslag, regional- og lokallag. Det må oppmodast til gjensidig informasjon også på fylkes- og regionplan, og til samarbeid om oppgåver og markeringar der ein lokalt styrker kvarandre, som til dømes folkemusikkens og byggedansens/folkedansens dag.

Tiltak: Det bør leggjast til rette for grupper som spelar til dans med til dømes kurs, seminar, arrangement av musikk.

Tiltak: Noregs Ungdomslag har eit særskilt ansvar for å arbeide med songdans, turdans og runddans med tilhøyrande musikk, og Landslaget for Spelemenn med runddans og runddansmusikk der eldre slåtteformer og byggedans ikkje finst.

DELMÅL 4

Utteksling over landegrensene

Ei av dei største utfordringane landet vårt står overfor, er internasjonaliseringa. Vi treng menneske med kunnskap og kjennskap til andre lands kulturar og tenkemåte og med erfaring frå internasjonalt samarbeid. Uttveksling av kulturgrupper innafør folkemusikk og -dans skjer på mange måtar tilfeldig. Mykje utveksling skjer gjennom personlege kontaktar og mellom vennskapskommunar og lokallag i ulike land direkte. Organisasjonane, festivalane og offentlege organ får spørsmål om å skaffe grupper til oppdrag i utlandet og i mykje større grad spørsmål om å vera vertskap for utanlandske grupper som ynskjer å koma til Noreg. Her trengst resursar til samordning og utvikling for å kunna gjera eit godt arbeid.

Tiltak: Nemnda vil oppmode den norske representasjonen i Nordisk Ministerråd, Nordisk Kulturfond og representantar i kunstkomiteane om å sjå med velvilje på søknader om samarbeidsprosjekt innafør folkemusikk og folkedans på nordisk plan. NORDLEK-samarbeidet og Nordisk Folkemusikk-komité bør sjå om dei kan inngå eit fastare samarbeid.

3.3.6

Politikk

Mål:

Sikre at sektoren held oppe ein debatt om langsiktige planar og mål, stadig fører nye mål fram til formulering, og effektivt fremjar dei andsynes det politiske miljøet som del av ei breiare, samordna informasjons- og lobbyverksemd.

DELMÅL 1

Få til eit forum for intern debatt.

DELMÅL 2

Betre påverknaden frå miljøet til det politiske livet.

DELMÅL 3

Dra nytte av røynsle og status hjå støtte-spelarar.

DELMÅL 4

Få til eit stødigare fundament for folkemusikk- og folkedansarbeidet.

DELMÅL 5

Trygg identitet, med norsk dans og musikk mot rasisme.

Bakgrunn

Dersom folkemusikk og folkedans skal kunna hevde seg som ein vesentleg faktor i norsk kulturliv, må sektoren gjera seg gjeldande også på den politiske arenaen.

Det er avgjerande at politikarar og offentleg administrasjon både lokalt, regionalt og nasjonalt har tilstrekkeleg tilgang til korrekt, representativ og aktuell informasjon om sektoren.

Folkemusikk- og folkedanssektoren treng å utnytte det grunnlaget han har til å oppnå politisk prioritering. Han har ikkje ei stor nok oppslutning til å flyte på den, og kan ikkje stole på at det til kvar tid finst politikarar og byråkratar som kan fremja sektoren si sak med tilstrekkeleg forståing og sakkunne.

Difor må sektoren sjølv drive medvite arbeid for å bli teken med i politiske program, utgreiingar og meldingar og for å finne ein rimeleg plass i den allmenne kulturpolitiske debatten.

Ein annan vesentleg faktor er å spreie forståing for og positiv oppleving av dei viktigaste ytringane frå sektoren blant sentrale politikarar og byråkratar.

DELMÅL 1

Få til eit forum for intern kulturpolitisk debatt

Eitt godt utgangspunkt for slikt politisk arbeid kan vera eit forum for intern kulturpolitisk debatt, der overordna mål og langsiktige linjer kan formulerast og prøvast av eit samla miljø. For å nå fram på den politiske arenaen er det nødvendig å

ha sterke, velformulerte mål med brei intern støtte, og eit breitt debattforum er ein godt reiskap til dette. Representantskapsmøtet til Rff er eit forum der alle organisasjonar og institusjonar som arbeider med eller for folkemusikk og folkedans, har utsendingsrett.

Tiltak: Representantskapsmøtet til Rådet for folkemusikk og folkedans bør bli eit forum for intern kulturpolitisk debatt.

Mindretalet, representanten til NFD, sluttar seg ikkje til dette tiltaket.

DELMÅL 2

Betre påverknaden frå miljøet til det politiske livet.

Organisasjonane bør bli flinkare til å utnytte sentrale, velrøynde aktørar med høg status for slik å kunna dra nytte av dei ofte store og lett-tente gevinstante av effektivt lobbyarbeid og snøgge innsiktsfulle manøvrar (jf punkt 3.3.1).

Tiltak: Organisasjonane/institusjonane på folkemusikk- og folkedanssektoren bør ha regelbundne og samordna informasjonsframstøytar gjennom velforma skriftleg materiell og gjennom møte- og lobbyverksemd. Utnyttinga av sektoren sine kontaktar inn i dei politiske partia bør i større grad samordnast.

Tiltak: Folkemusikk- og folkedanssektoren bør sikrast betre representasjon i utval og komitear.

Tiltak: Organisasjonane/institusjonane på folkemusikk- og folkedanssektoren bør skipa til gjennomtenkte opplegg for å gje sentrale politikarar og byråkratar folkemusikk- og folkedansopplevingar.

Tiltak: Det bør skipast eigne informasjonskurs for aktørarar på folkemusikk- og folkedanssektoren, om korleis ein møter det offentlege på ulike plan. Slike kurs bør gje informasjon om tidsfristar, adressatar o l, og gjerne knytast opp mot handboka i lagsarbeid, jf punkt 3.3.1-1. Det er også viktig å diskutere korleis ein skal greie å få folkemusikken og -dansen på dagsorden til rett tid.

DELMÅL 3

Dra nytte av røynsle og status hjå støtte-spelarar.

Utvikle strategiar som gjer at organisasjonane kan dra nytte av folk med spesiell røynsle og status, men som ikkje (lenger) sit i tillitsmannssystemet.

Innafor idrettsrørsla har ein i stor grad greidd å utnytte talsmenn med høg status på ulike vis. Her burde organisasjonane vurdere å skapa seg liknande strategiar. Personar med spesiell kompetanse og røynsle frå sentrale posisjonar i regionalt og lokalt kulturliv og med interesse og sympati for folkemusikk og folkedans er dessutan ein resurs som har vore lite utnytta i utgreiingsarbeid og aksjonar frå organisasjonane. Dei kan ha spesiell kompetanse, men òg spesiell gjennomslagskraft, for å få fram tiltak.

Tiltak: LfS, NU, NFD, Rff og eventuelt andre interesserte bør etablere eit nettverk av talsmenn og støttespelarar. Dette skal omfatte personar som organisasjonane ikkje naturleg kan dra nytte av gjennom vanlege tillitsverv. Talsmenn er folk som kan formidle sakleg informasjon i Storting, departement og viktige instansar i kulturliv og politikk elles. Støttespelarar er folk som kan hjelpe til i utgreiingsarbeid eller gje råd og hjelp på ulike vis.

DELMÅL 4

Få til eit stødigare fundament for folkemusikk- og folkedansarbeidet

Det er positivt med nye arbeidsmåtar og nye innfallsvinklar, og prosjekttretta arbeid gjev ofte gode resultat, men arbeidet med nedervde tradisjonar er også, og må vera, ein stadig prosess. Det er nødvendig å kunna arbeide på lang sikt og etter oppgatte stigar. Dagens prosjektkarusell harmonerer ofte dårleg med behovet for innsats på ulike felt.

Tiltak: Nemnda vil be løyvande styresmakter om å ta noko meir omsyn til behovet for faste driftstilskot framfor den sterke satsinga på tidsavgrensa prosjekt i folkemusikk- og folkedansarbeidet.

Mindretalet, representanten til NFD, er usamd i ei generell vektlegging av driftstilskot framfor prosjektmidlar.

DELMÅL 5

Trygg identitet, med norsk musikk og dans mot rasisme.

Når ein møter andre kulturar i Noreg eller i andre land, er det ein styrke å kjenne sin eigen kulturbakgrunn. Nemnda vil her skilja mellom nasjonale verdiar og nasjonalisme. Eit menneske som har ein identitet med grunnlag i nasjonale verdiar, vil ha ei trygg plattform for å akseptere og orientere seg mot omverda. Nasjonalisme er basert på mangel på identitet, og dette skaper ein utryggeleik som gjer det framande til noko farleg, og som skaper barrierar mot det som er annleis. Kulturen knytt opp mot den norske folkemusikken og folkedansen er identitetsskapande, og har truleg ein verdi langt forbi det politiske som går på musikk og dans. I tillegg er musikk og dans både internasjonale og lokale språk, som gjer desse kulturuttrykka eigna for utvekslingar med utlandet, eller til møte med andre kulturar i Noreg.

Tiltak: Organisasjonane bør bruke slagordet uttrykt i delmål 5, og liknande slagord, til dømes ved markering av folkemusikkens og folkedansens dag eller i andre samanhengar det er naturleg å markere at våre kulturytringar er innfelt i ein større kulturpolitisk samanheng.

Tiltak: Nemnda gjer framlegg om ei vitskapleg undersøking om samanhengen mellom kulturbakgrunn, identitet og framandfrykt, finansiert gjennom FOU-midlar.

Vedlegg 1

NORSK FOLKEMUSIKK OG -DANS

INNHOLD:

2.1. Presisering av omgrep

2.2. Frivillige organisasjonar:

Noregs Ungdomslag
Landslaget for Spelemenn
Norsk folkemusikklag
Norsk folkemusikk- og danselag
Andre

2.3. Arkiv og forskning:

NRK
Norsk folkemusikksamling
Arne Bjørndals samling
Rådet for folkemusikk og folkedans
Folkemusikksamlinga
ved Univ. i Tromsø
Lokale folkemusikkarkiv

2.4. Utdanningsinstitusjonane:

Ole Bull Akademiet
TLH, Folkemusikkstudiet i Rauland
Fagernes vidaregåande skule
Folkedansstudiet i Trondheim
Andre

2.5. Opplæring utanfor institusjonane:

Førskulen
Grunnskulen
Musikkskulane
Vaksenopplæring
Kurs på høgre nivå
Uorganisert opplæring

finn ein i boka Fanitullen (Oslo 1993), i artikkelen "Hva er folkemusikk" av Jan Petter Blom.

Ingen definisjon kan i dag seiast å vera allment akseptert, og nokon slik aksept er heller ikkje noko realistisk mål på kort sikt. Derimot bør det vera råd å oppnå semje om ordbruket i konkrete situasjonar (som t.d. denne handlingsplanen), og ein felles aksept av at ulike organisasjonar og miljø faktisk brukar ord og nemningar litt ulikt. Dette er teke opp som eige punkt i denne Handlingsplanen - under kap. 3.3.5. (s.d.).

På denne bakgrunnen har nemnda valt å nytte ei vid avgrensing av omgrepa "folkemusikk" og "folkedans" i denne handlingsplanen,

- vid nok til å ta opp i seg dei aktivitetane ulike organisasjonar faktisk legg i omgrepa - utan å ta opp til diskusjon i kva grad desse avgrensingane kan eller bør brukast som faglege definisjonar:

Folkemusikk

er såleis brukt både om *eldre folkemusikk*, d.v.s. dei eldste laga av folkeleg musikk som framleis finst i levande tradisjon her til lands: song/kveding og slåttespel på fele, hardingfele og eldre folkemusikkinstrument som langeleik, munnharpe, lur, bukkehorn osv., og om den *runddansmusikken* (gamaldansmusikken) som delar av miljøet reknar som lokal tradisjonsmusikk.

Folkedans

er brukt både om bygdedans, om eldre og nyare danseformer som har dominert det organiserte folkedans-repertoaret i vårt hundreår: songleikar, songdansar og turdansar av ulikt opphav, og om rundansformer som delar av miljøet reknar som lokal tradisjon.

Bygdedans

er ein fagterm som omfattar dei eldre,

folkelege danseformene som høyrer den eldre folkemusikken til: springar, gangar, halling, pols og rull (med tilhøyrande lokale nemningar). Slik er ordet også brukt i denne planen.

Runddans eller gamaldans

blir brukt om europeiske danseformer som kom til Noreg frå slutten av 1700-talet og særleg på 1800-talet, og som har fått sine meir og mindre særneigne folkelege former og nemningar i ulike distrikt her til lands: vals-, reinlender-, masurka- og polkaformer.

"Runddans" og "gamaldans" blir også iblant brukt som nemningar for musikken som høyrer desse danseformene til.

2.2.

Frivillige organisasjonar

Noregs Ungdomslag

Noregs Ungdomslag (NU) vart stifta som eit fellesorgan for dei frilynte ungdomslaga i Noreg i 1896. Laget arbeider for folkeleg opplysning på fullnorsk grunn og for samhold og samarbeid mellom ungdomen. Føremålet med folkedans- og folkemusikkarbeidet er å ta vare på og vidareføre norske folkelege tradisjonar i dans og musikk, og å la dette vera ei miljøskapande samværsform. I 1991 melde om lag halvparten av dei 700 medlemslaga at dei dreiv slikt arbeid, og i alt vart det meldt om over 25 000 dansarar. Laget har ein eigen kurs- og opplæringsmodell i folkedans. Omkring 90 medlemslag reiser utanlands eller tek mot grupper frå utlandet kvart år. Laget gjev ut medlemsbladet *Ungdom*, og skipar til landsstemne kvart år og landsstemne for born om lag kvart tredje år.

Landslaget for Spelemenn

Landslaget for Spelemenn (LfS) vart stifta som eit særslag i Noregs Ungdomslag i 1923, men stod fram som sjølvstendig organisasjon frå 1946. Formålet med laget er å arbeide for å halde levande norske folkemusikk- og dansetradisjonar, og arbeidsområdet skal fyrst og fremst vera dei eldste formene det er tradisjon for i kvart distrikt. Laget har vel 5000 enkeltmedlemmer i over 100 medlemslag. Desse laga organiserer i hovudsak utøvarar på fele, hardingfele og eldre folkemusikk, og dessutan songarar/kvedarar

2.1.

Presisering av ordbruk

Definisjonsproblemet

Det har vore gjort mange forsøk på å laga og å bli einige om definisjonar av folkemusikk og folkedans opp gjennom åra, både her til lands og internasjonalt. Ein nærare gjennomgang og drøfting av dette

og bygdedansarar. I ein del bygder er også toradergrupper og andre runddansmiljø knytte til medlemslag i LfS. LfS er tilskipar av Landskappleiken og Landsfestivalen for gamaldansmusikk, og er utgjevar av Spelemannsbladet.

Norsk folkemusikk

Norsk folkemusikk vart stifta av og for norske folkemusikk-forskarar i 1946, og er norsk komite for ICTM - International Council for Traditional Music. Laget har dei siste åra opna seg for alle interesserte i folkemusikk- og folkedansfaglege spørsmål, og fungerer som ein møteplass for utøvarar og forskarar på alle nivå.

Laget har vel 100 medlemmer, arrangerer årlege seminar med forum for folkemusikktilsette, og gjev ut ein skriftserie.

Norsk folkemusikk- og danselag

Norsk folkemusikk- og danselag (NFD) vart stifta i 1987, som eit resultat av at LfS vedtok å arrangere Landsfestivalen i gamaldansmusikk. Ein meinte at det var trong for eit lag som berre arbeidde med dei eldste norske formene for folkemusikk og folkedans. NFD er ein organisasjon for alle som vil vera med og fremja dei norske tradisjonane i slåttespel, kveding og bygdedans, og har omkring 300 medlemmer. Laget gjev ut ei eiga årbok for norsk folkemusikk, og har eit eige medlemsblad: Kvinten.

Andre som arbeider med folkemusikk og folkedans:

- *4H*, stifta i 1936, 25 000 medlemmer, har som formål å utvikle ein arbeidsglad og samfunnsengasjert ungdom med ansvarskjensle og respekt for naturressursane.
- *Norges Bygdeungdomslag*, stifta i 1946, 11 000 medlemmer, har til formål å samle all ungdom som er interessert i bygdesamfunnet.
- *Samarbeidsnemnda for folkekultur* (SFK), stifta i 1989, er norsk seksjon av den FN-tilslutta festivalorganisasjonen CIOFF, og arbeider med kulturutveksling på folkemusikk- og -danseområdet.

Det finst også ein del regionale samanslutningar av folkemusikk- og folkedanslag og utøvarar som ikkje har knytt seg til nokon av dei landsomfattande organisasjonane.

2.3.

Arkiv og forskning

NRK

Norsk Rikskringkasting har etter kvart ei svært omfattande samling folkemusikkopptak frå sine eigne produksjonar, og også etter ei meir systematisk innsamling gjennom mange år. Samlinga er ikkje noko ope, offentleg arkiv, og såleis mindre tilgjengeleg enn det brukargruppene gjerne ynskjer. Det eldste materialet er no deponert ved Norsk folkemusikksamling. I alt er NRK-samlinga på nær oppptil 50 000 melodinumner.

Norsk folkemusikksamling

Norsk folkemusikksamling vart stifta i 1971, men har røter tilbake til 1951. Samlinga er ein del av Universitetet i Oslo, og arbeidet har særleg retta seg mot instrumentforskning og innsamling av folkemusikken på Austlandet. I alt omfattar samlinga godt over 40 000 enkeltopptak.

Arne Bjørndals samling

Arne Bjørndals samling vart oppretta i 1975 som ein del av Etnofolkloristisk institutt ved Universitetet i Bergen, men byggjer på dei omfattande innsamlingane Arne Bjørndal gjorde heilt frå omkring 1900. Dette materialet vart gjeve til Universitetet i 1950.

Samlinga omfattar omkring 15 000 enkeltopptak ved sida av anna tradisjonsstoff.

Rådet for folkemusikk og folkedans/Rff-sentret

Rådet for folkemusikk og folkedans vart oppretta som eit rådgjevande organ for Norsk kulturråd og Kulturdepartementet i 1972, men er i dag ei eiga stifting. Samlinga omfattar i dag i alt omkring 4 500 filmkutt med dans, 1 200 videoband med folkemusikk- og folkedansopptak og over 50 000 lydopptak, ved sida av anna tradisjonsmateriale. Sekretariatet (*Rff-sentret*), er plassert ved Universitetet i Trondheim, og har utvikla seg til ein stor institusjon i folkemusikalsk målestokk, med fleire tilsette og omfattande forskings- og formidlingsoppgåver. Sentret er leidd av Nordens einaste professor (professor II) i dans (Egil Bakka).

Nordnorsk folkemusikksamling

Nordnorsk folkemusikksamling vart oppretta ved Tromsø Museum i 1949, og

arbeider med tradisjonsstoff frå både det norske, det samiske og det finske kulturområdet. Samlinga inneheld om lag 1 000 lydband ved sida av anna tradisjonsstoff.

Lokale folkemusikkarkiv

Det fyrste lokale folkemusikkarkivet vart opna i Valdres i 1970. Fram til i dag har det vakse fram omkring ti slike arkiv omkring i landet. Alle desse arkiva har vakse fram ut av lokale initiativ, utan nokon samordna plan eller felles struktur, noko som førebels har gjort det vanskeleg å utveksle materiale mellom dei ulike arkiva.

Andre

I tillegg til dei arkiva som er nemnde her, finst det folkemusikk- og tradisjonsstoff omkring folkemusikk og -dans ved fleire andre arkiv og samlingar. Som døme kan nemnast Norsk Folkeminnesamling ved Universitetet i Oslo, Musikkvitenskapleg institutt ved Universitetet i Trondheim (lydsamlinga her er deponert ved Rff-sentret) og Visearkivet i Oslo.

2.4.

Utdanningsinstitusjonane

Folkemusikken og folkedansen har tradisjonelt hatt ein svak plass i det norske utdanningssystemet. Det har lege ein ideologisk/pedagogisk innebygd konflikt i å ta desse folkelege kulturelementa inn i det etablerte skulesystemet. Skulen og utdanningsinstitusjonane skulle formidle bokleg og konkret kunnskap og lærdom, ikkje folkelege uttrykksformer som levde sitt eige liv blant "almuen". Det einaste som fekk plass i skulesamanheng, var standardiserte folkeviser og arrangerte verdslege og religiøse folketonar, tilpassa dei ulike utgåvene av "Sangbok for skulen".

Fyrst på 1970-80-talet, då den folkelege kulturen fekk ei ny blømingstid, vart det aktuelt å institusjonalisere folkemusikk og -dans. Tanken om at ein kan ha ein levande folkemusikk- og folkedansstrandsjon, der ein byggjer på arbeidsinnsatsen frå idealistiske organisasjonar, offentlege midlar og godt arbeid frå eldsjeler i by og bygd, og samstundes gjev folkemusikken og -dansen ein plass i den vidaregåande skulen og i utdanningsinstitusjo-

nar på høgre nivå, har vunne større plass både hjå utøvarar, pedagogar, i utdanningsinstitusjonar og hjå sentrale styresmakter. Dette har ført med seg at ein har fått tilbod om folkemusikk og -dans både innafor den vidaregåande skulen, på universitet, høgskular og som egne institusjonar.

På eit knapt tiår har det vakse fram fleire ulike tilbod, dei aller fleste etter initiativ frå enkeltpersonar eller grupper, utan at det har vore nokon offentleg plan for denne delen av utdanninga på vidaregåande eller høgre nivå, med unnatak av ei utgreiing om "Høyere utdanningstilbud i folkemusikk - en utredning om behovet for en nasjonal koordinering med vekt på teori-, instruktør- og utøvervirksomhet", utgjeven av Nasjonalt fagråd for Musikk (Trondheim 1991).

Ole Bull Akademiet

Ole Bull Akademiet på Voss starta opp i 1977, og held ein og to vekers kurs for studentar ved musikkonservatoria, lærarhøgskulane, lærarhøgskulane med musikk spesialfag, Musikkvitskapleg institutt ved Universitetet i Oslo og Noregs musikkhøgskole. Etterspørselen etter slike kurs har stadig auka på, og Akademiet er no oppe i over 20 vekeskurs i året. I 1994 flyttar institusjonen inn i eige bygg.

HiT, Folkemusikkstudiet i Rauland

Folkemusikkstudiet ved Høgskulen i Telemark, avdelinga for folkekultur i Rauland, har tilbod om eitt års (grunnfag) og to års (storfag) utdanning i folkemusikk. Studiet kan byggjast vidare ut til tre års faglærarutdanning. Det er under utarbeiding hovudfagsstudium i folkemusikk, og fireårig faglærarutdanning i musikk med folkemusikk som fordjuping/spesialisering. Ein har også tilbod om kortkurs for lærarar. Studiet kom i gang i 1987.

Fagernes vidaregåande skule

Folkemusikklinja ved Fagernes vidaregåande skule starta opp i 1988, og er framleis den einaste i sitt slag her i landet, trass i at dei siste åra har vore planar om liknande linjer også andre stader i landet. Framtida for linja etter Reform '94 er førebels svært usikker. Linja er ei "40-60"-linje, dvs. at 60 % av elevane blir tekne opp frå eige fylke (Oppland), før søkjarar frå alle fylke konkurrerer på like fot om dei siste 40 % av dei 12 plassane kvart år.

Folkedansstudiet i Trondheim

Folkedansstudiet ved Rff-sentret, Universitetet i Trondheim kom i gang i 1989, og gjev tilbod om halvårseining og grunnfag i folkedans. Studiet er lagt opp med intensivperiodar for å gjera det lettare å kombinere det med fast arbeid.

Stord lærarhøgskule

Stord lærarhøgskule, Bergen lærarhøgskule og Ole Bull Akademiet på Voss samarbeider om å leggje til rette for ei årseining i folkemusikk, folkeleg dans og pedagogikk/didaktikk, administrert frå Stord lærarhøgskule. Studiet skal byggje på eksisterande rammeplanar utvikla ved dei institusjonane som er nemnde ovanfor, og kjem i gang med dei fyrste fem vektala vårsemesteret 1994.

Agder musikkonservatorium

Dei siste åra har det vore eit tvekttals-emne i folkedansinstruksjon ved Agder musikkonservatorium, som rettar seg mot både norsk og "internasjonal" folkedans.

Andre

Ved Valle vidaregåande skule er det vedteke å starte opp ei line med folkemusikk og folkedans som hovudfag frå hausten 1994.

Grunnfag i folkemusikk er planlagde både på Universitetet i Bergen og på Stord lærarhøgskule. Det er høve til å ta hovud- og magistergradsstudium innafor folkemusikk/-dans i fleire fag ved Universiteta i Oslo, Bergen og Trondheim. Noregs musikkhøgskole har tilbod om undervisning i tradisjonelt felespel (fele/hardingfele) til fiolinstudentar, og har ei eiga stilling som professor II i folkemusikk (Sven Nyhus).

2.5. Opplæring utafor institusjonane

Førskulen

Det har dei siste åra vore meldt om mange gode, lokale tiltak på dette feltet, men det synest stort sett å vera avhengig av enkeltpersonar og -miljø. Det finst ingen nasjonal strategi eller nasjonal oversikt over det som foregår.

Grunnskulen

Mønsterplanen gjev godt høve til å arbeide med lokale folkemusikk- og dansetradisjonar i grunnskulen. Ein del blir nok gjort, men også her er innsatsen oftast personavhengig. Mangelen på læremiddel blir ofte trekt fram som årsak til at så lite skjer.

Musikkskulane

Ein stor del av folkemusikkopplæringa skjer i dag i dei kommunale musikkskulane. I ein del av dei sterkaste tradisjonsområda har ein oppnådd ordningar med fast tilsette lærarar eller distriktsmusikarar i folkemusikk.

Vaksenopplæring

Vaksenopplæringa i folkemusikk og -dans skjer mest i regi av dei frivillige organisasjonane og studieforbunda dei er tilslutta. Vaksenopplæringsordninga er no under omlegging.

Kurs på høgre nivå

Kurs på høgre nivå har i hovudsak vore haldne gjennom dei frivillige organisasjonane og studieforbunda deira. Omfanget av slike kurs har vore heller lite.

Uorganisert opplæring

Institusjonalisering av folkemusikk- og danseopplæringa har vore ein hovudtendens dei siste åra. Det er likevel viktig å minne om at den tradisjonelle opplæringa, som privat overlevering frå enkeltperson til enkeltperson, enno ikkje er borte. Det er dessutan stadig fleire som lærer frå utgjevne innspelningar (CD, kasset, plate, video).

Vedlegg 2

SPØRJEUNDERSØKINGA

Ganske tidleg i nemndarbeidet kom det opp ein tanke om å tinge ei profesjonelt utført spørjeundersøking om nordmenns forhold til sin eigen folkemusikk. Det var i utgangspunktet seks spørsmål nemnda ynskte svar på, - tre om musikk og tre om dans: Kva slags haldning folk har til norsk folkemusikk og norsk folke-dans, kva slags musikk og kva slags danseformer folk kjenner som sine egne, og kva som særleg har forma folks oppfatning av og tilhøve til musikk og til dans.

Undersøkinga vart utført av Nielsen Norge as, som personlege intervju med 1156 personar i august månad 1993.

TOLKING AV RESULTATA

Tolkinga av spørjeundersøkinga byggjer i hovudsak på eit møte mellom Reidar Haugenens frå Nielsen Norge, Egil Bakka og Ingar Ranheim 14. oktober 1993.

14 % reknar eit eigarforhold

Det har lenge vore ein vanleg påstand at nordmenn i svært liten grad kjenner seg knytte til sin eigen folkemusikk og -dans. Undersøkinga prøvde å fange opp dette på to måtar: Delvis ved å spørja kva dei rekna som sin musikk og dans, delvis ved direkte å be folk karakterisere dette forholdet. Resultatet var vel omtrent som venta: 14 % både for folkemusikk og -dans.

"Bygdedans" kom opp på 17 %, men dette kjem truleg av at omgrepet er noko uklart for mange, slik at talet også omfattar nokre som har rekna med gamaldans/runddans her. Berre 6 % karakteriserte forholdet sitt som "nært". Her kan det liggje fleire tolkingar til grunn for svara: Delvis kan folk ha tenkt på sitt eige kjenslemessige forhold til folkemusikk og -dans (slik meininga vår var), delvis kan dei ha tenkt på at folkemusikken og -dansen reint faktisk er lite nærverande i kvardagen.

Me reknar difor resultatet over (14 %) som mest representativt for kor mange som kjenner seg knytt til norsk folkemusikk og -dans i dag.

Talet 14 % er sjølvsagt lite, om ein tek utgangspunkt i at alle nordmenn ideelt sett skulle ha kjent desse kulturytringane som sine egne. Delvis syner det sjølvsagt moderniseringa av det norske samfunnet, og delvis syner det kor mangfaldig kulturbiletet er i dag, men delvis syner det nok også kor liten plass norsk folkemusikk og -dans har i det norske mediebildet, og kor framandgjorde nordmenn er i forholdet til sin eigen kulturbakgrunn.

For det praktiske folkemusikk- og -dansarbeidet blir biletet likevel meir opplyftande om ein reknar prosenten om til personar. Over 3,3 millionar nordmenn er over 15 år, og 14 % av desse blir meir enn 460 000 menneske. Det skulle såleis vera mykje å hente enno for folkemusikk- og -danseorganisasjonane.

Alarmerande alderssamansetjing

Alderssamansetjinga gjev likevel grunn til bekymring. Tendensen er klar: Dess lægre alder, dess færre er det som kjenner folkemusikk og -dans som sin. Ein slik tendens tyder sjølvsagt på minkande oppslutning etter som tida går. Heller ikkje dette var uventa, men ein hadde kanskje håpa på eit noko betre bilete. Det aller mest alarmerande talet finn ein under spørsmål 3: Ingen av dei spurde under 25 år svara at dei hadde noko nært forhold til norsk folkemusikk og -dans! At 6 og 9 prosent (omkring 50 000 personar) i denne aldersgruppa rekna musikken og dansen som sin, gjer likevel biletet mindre svart. Her er trass alt eit godt rekrutteringsgrunnlag, og som nemnt ovanfor kan den manglande "nære" tilknyttinga reflektere kor framand folkemusikken og -dansen er i ungdomen sin kvardag, meir enn deira egne oppfatningar av han. Det kan også vera litt usikkert om alder-

1

Her har vi ført opp noen forskjellige musikktyper og dessuten danseformer. Hvilken eller hvilke av disse vil du eventuelt regne som din musikk og/eller som din dans?

Musikk-typer

- a) Norsk folkemusikk
- b) Gammeldans
- c) Klassisk musikk
- d) Pop
- e) Rock
- f) Jazz
- g) Underholdningsmusikk
- h) Country/western
- i) Korpsmusikk
- j) Korsang
- k) Religiøs musikk
- l) Andre sang/musikktyper
- m) Ingen musikktyper

Danseformer

- n) Bygdedans
- o) Norsk folkedans
- p) Internasjonal folkedans
- q) Runddans/gammeldans
- r) Gammelpop
- s) Diskodans
- t) Selskapsdans
- u) Sportsdans
- v) Andre danseformer
- w) Ingen danseformer

2

Hva vil du si har hatt størst innflytelse på ditt valg av musikk og/eller dans?

- a) Heim/familiebakgrunn
- b) Førskole/skole
- c) Musikksskole
- d) Kurs
- e) Venner/kameratflokk
- f) Frivillige organisasjoner, stevner, festivaler
- g) Konsertopplevelser
- h) Radio, TV
- i) Musikkinteressen har opphav i danseinteresse
- j) Danseinteressen har opphav i interesse for musikken

3

Vil du karakterisere ditt forhold/din holdning til norsk folkemusikk og folkedans som nært, ganske positivt, nøytralt, ganske negativt eller avvisende?

stendensen nødvendigvis er så eintydig som han synest ut frå tala: Det kan tenkjast at folk i meir moden alder har ein større tendens til å markere tilknytning til tradisjonelle kulturformer, medan ungdommen har ein tendens til det motsette. I så fall er alderssamansetjinga litt mindre alarmerande enn ho synest. Men hovudtendensen står likevel fast.

Gamaldans og runddans

Omgrepa gamaldans og runddans er ganske omfattande, og rommar nok eit ganske vidt spenn av kulturytringar, frå tradisjonelle former som mange vil rekne med til folkemusikk- og folkedansfeltet, til rein populærmusikk i vals- og polkatakt. Mellom 25 og 30 prosent av dei spurde rekna desse formene som sine, og det tilsvarar omtrent ein million menneske.

Alderssamansetjinga er likevel endå meir dramatisk enn for folkemusikk og -dans, og biletet er meir eintydig om ein samanliknar med utdanning, yrke, familieinntekt, distriktstype og geografi. Her dominerer minstepensjonistar og eldre husmødrer, handverkarar og bønder/småbrukarar i Utkant-Noreg, og oppslutninga minskar jamt med meir sentrale strog, høgare utdanning, yngre menneske og høgare inntekt.

Lys i tunnelen?

Dette eintydige biletet gjeld ikkje fullt ut for den eldre folkemusikken og -dansen. Tydelegast ser ein dette når det gjeld utdanning: Ut frå alderssamansetjinga skulle ein her vente minkande oppslutning med høgare utdanning, men det er ikkje tilfelle. Når det gjeld dansen, held prosenten seg stabil - når det gjeld musikken, ligg han på 15 prosent for folk med berre folkeskule/niårig skule, og går som ein skulle vente ned til 12 prosent for dei som har vidaregåande skule, men så stig han att til 18 prosent for folk med høgare utdanning! Ei liknande kurve finn ein om ein ser på kven som reknar heim og familiebakgrunn som særleg viktig for valet av musikk og dans. Her synest det å vera ein samanheng. Innafor gruppa med høgare utdanning finst det eit vesentleg segment med sans for røter og tradisjon. Dette kan vera eit teikn i positiv retning for åra framover.

Kameratar, radio og TV har mest å seia Ikkje overraskande var det venner/kameratar og radio/TV som kom opp i høgste

prosentane når folk vart spurde om kva som styrte valet deira av musikk og dans. Heim og familiebakgrunn kom også ganske høgt, men helst i dei høgste aldersgruppene. Men det er som nemnt uventa at folk med høgare utdanning legg forholdsvis større vekt på dette enn andre. Litt overraskande er det elles at dei høgste inntektsgruppene i så stor grad synest å leggje vekt på radio/TV og særleg venner/kameratflokk i høve til folk med lægre inntekt. Noko av dette kan nok forklarast av alderssamansetjinga (eldre folk - og dermed minstepensjonistar - legg meir vekt på heim og familie), men ikkje alt.

Radio og TV mest negativt

Resultatet for radio og TV var elles svært negativt med omsyn til folkemusikk og -dans. Folk som la vekt på den innverknaden radio og TV har, hadde den mest negative og den minst positive haldninga til norsk folkemusikk og -dans. Av dei som stilte seg avvisande til norsk folkemusikk og -dans, rekna heile 64 prosent seg mest påverka av radio og TV! Radio og TV framelskar pop og underhaldningsmusikk, syner undersøkinga.

Dette resultatet er nedslåande, ikkje minst med tanke på at radio og TV synest å ha aukande innverknad på folks val av musikk og dans. Det bør også vera ein tankevekkjar for dei som arbeider innafor desse media, og for folkemusikkmiljøet i det heile.

Frivillige organisasjonar, stemne og festivalar mest positivt

I den andre enden av denne skalaen ligg frivillige organisasjonar, stemne og festivalar. Av dei som legg vekt på slik påverknad, seier heile 28 prosent at dei reknar norsk folkemusikk som sin musikk, 14 prosent karakteriserer forholdet sitt til denne musikken og dansen som "nært". Skuleverket og særleg musikkskulen kjem også bra ut i så måte, men her må ein likevel ha in mente at det er etter måten svært få som i utgangspunktet reknar seg som særleg påverka av desse institusjonane.

Positiv halding

Haldninga til folkemusikk og -dans viste seg elles å vera positiv hjå i alt 38 prosent (6 "nært" og 32 "ganske positivt") av dei spurde. 48 prosent rekna seg nøytrale, og berre i alt 13 prosent negative.

Dette er eit klart positivt resultat, og langt betre enn det ein rekna med for ein del år tilbake. På 1950-talet mørkla hardingfela heile Oslo i ei høgst uoffisiell meningsmåling NRK gjennomførte (folk skulle skru av lyset om det kom musikk dei ikkje likte), ifølgje ei mykje fortalt historie. Ei slik avvisande haldning er nok langt mindre utbreidd i dag. Truleg har det skjedd ei rørsle inn mot midten av skalaen i så måte: Færre enn før reknar folkemusikken og -dansen som "nær", og færre er avvisande. Fleire og fleire er nøytrale (eller likegyldige?).

Sterkast hjå eldre, religiøse kvinner?

Folkemusikk og -dans står svakast hjå dei unge, slik ein kunne vente, men kor står han sterkast? I alle fall om ein held seg til musikken, kan svaret synast å vera eldre, religiøse kvinner. Det er fleire ting som tyder i denne retninga: Kvinnedelen ligg litt høgare generelt, alderen over 60 år er klart høgst, pensjonistar ligg høgst i si gruppe, dei låge inntektene passar inn her, og det at korsongen som kjem høgst som andreval mellom dei som reknar folkemusikk som sin musikk. Her er det naturleg å tenkje på religiøse folketonar, men det kan også vera sterkt medverkannde at nettopp kvedarane våre er dei folkemusikkutøvarane som har kome mest fram i radio/TV og massemedium dei seinaste åra, ikkje minst gjennom samarbeid med utøvarar frå andre musikkgreiner.

Rock for rikfolk?

Det er mange andre resultat å lesa ut frå undersøkinga, men det vil nemnda overlata til kvar enkelt. Tabellane følgjer på dei næraste sidene og skulle tala for seg (NB! Tabell 2 skal lesast berre **loddrett**, elles blir han misvisande). Det kanskje mest overaskande resultatet er samanhengen mellom rock og høg inntekt, men me skal ikkje spekulere meir over det i denne samanhengen.

Dette er ei melding med konkretiseringar av korleis norsk folkemusikk og folkedans skal fremjast i norsk kulturpolitikk. Konkretiseringa omfattar tiltak i frivillige organisasjonar, institusjonar og offentleg sektor som gjeld effektivisering, organisering, finansiering og utvikling av dei aktuelle aktivitetane.

Handlingsplanen for norsk folkemusikk og folkedans er tenkt som eit tilskot til offentleg kulturpolitikk og som retningsgjevande for arbeidet i organisasjonane og institusjonane.

Sju landsomfattande organisasjonar/institusjonar har vore med i nemda, med desse representantane (vara i parentes)

Egil Bakka (*Bjørn Aksdal*) Rff-sentret, Dragvoll
Sondre Bratland (*Billy Lätt*) HiT, Folkemusikkstudiet i Rauland
Anne Svånaug Haugan (*Magnar Sundt*) Landslaget for Spelemenn
Halvard Kaasa (*Odd Austarheim*) Norsk Folkemusikk- og Danselag
Ivar Schjølberg (*Hilde Bjørkum*) Rådet for folkemusikk og folkedans
Gunnar Stubseid (*Arnfinn Kyte*) Ole Bull Akademiet på Voss
Hanne Yndestad (*Johan Einar Bjerkem*) Noregs Ungdomslag